

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Sociální a humanitární práce

Zuzana Orságová

Integrace čečenských uprchlíků v Pankisi – Gruzie

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jan Černík

2011

„Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.“

Na tomto místě chci poděkovat svému vedoucímu práce Mgr. Janu Černíkovi za trpělivost a podnětné připomínky, své české rodině a přátelům za psychickou podporu, své svanské rodině za poskytnuté zázemí a svému olomouckému podpůrnému týmu v osobě Jana Řezníčka, za technickou realizaci této práce. Dále všem, zejména obyvatelům Pankisi a pracovníkům zde působících organizací, za otevřenost, se kterou se mnou sdíleli své zkušenosti a informace.

Obsah

Úvod.....	1
1 Integrace uprchlíků.....	3
1.1 Dlouhodobá řešení situace uprchlíků	3
1.1.1 Dobrovolná repatriace	4
1.1.2 Přesídlení.....	4
1.1.3 Integrace	5
1.2 Integrace a její dimenze	6
1.2.1 Občansko-politická dimenze	7
1.2.2 Sociálně-ekonomická dimenze.....	7
1.2.3 Kulturní dimenze.....	8
2 Vývoj migrace v údolí Pankisi	10
2.1 Pankisi	10
2.1.1 Etnická mozaika údolí Pankisi	10
2.1.2 Kistové a jejich historické pozadí	11
2.1.3 Obraz kistské kultury	12
2.2 Politický vývoj v 90. letech 20.století v Čečensku jako katalyzátor migračních pohybů	14
2.2.1 První a druhá čečenská válka	14
2.2.2 Dopad přílivu čečenských uprchlíků na bezpečnostní situaci v Pankisi. 16	
2.3 Vývoj situace v Pankisi v prvním desetiletí 21.století.....	17
2.3.1 Migrační trendy	18
2.3.2 Od humanitární pomoci k rozvojové, od destabilizace ke stabilizaci.....	20
3 Přehled aktivit realizovaných na podporu lokální integrace čečenských uprchlíků v jednotlivých dimenzích integrace	23
3.1 Občansko-politická dimenze	23
3.1.1 Naturalizace.....	23
3.1.2 Konvenční cestovní dokumenty	24
3.1.3 Bezplatné právní poradenství.....	24
3.1.4 Další administrativní a legislativní opatření	24
3.1.5 Vznik nevládních neziskových organizací v Pankisi	25

3.2 Sociálně-ekonomická dimenze.....	26
3.2.1 Bydlení	27
3.2.2 Vzdělání	28
3.2.3 Zdravotní péče.....	30
3.2.4 Příjem-vytvářející projekty	30
3.2.5 Sociálně-psychologické aktivity	31
3.3 Kulturní dimenze.....	31
3.3.1 Gruzínská společnost Čečencům	32
3.3.2 Čečenci gruzínské společnosti	32
4 Perspektiva obyvatel pankíského údolí.....	35
4.1 Integrace uprchlíků jako volba nebo nutnost?	35
4.1.1 Úspěšnost integračních snah pomáhajících organizací.....	35
4.1.2 Když sousedé odcházejí	36
4.2 Projekty rozvoje Pankisi	38
4.2.1 Od uprchlického programu k celkovému rovoji komunity	38
4.2.2 Příjem-vytvářející projekty jako vhodný nástroj integrace a jako nástroj prevence sociálně patologických jevů.....	40
4.3 Sociálně-patologické jevy a další výzvy v Pankisi.....	41
4.3.1 Vliv rozšiřujícího se vahábismu na nezaměstnanou mládež.....	41
4.3.2 Mezigenerační napětí	43
Závěr	45
Seznam literatury	47
Seznam příloh	52
Přílohy.....	53

*Integrace, to protivné slovo, znamená dlouhý
a obtížný proces. Je to příběh o ztrátě kořenů
a hledání nových. Příběh o touze někam
patřit, ale i o touze uchovat si vlastní
tradice a kulturu.*

Petra Procházková

Úvod

Mnohé země poznamenané přílivem uprchlíků jsou postaveny před otázkou, jak řešit jejich situaci, jak reagovat, jak pomoci nově příchozím, uvést je zpět do normálního života a jak uvést do normálního života i zasaženou přijímající společnost, která se najednou musí vypořádat s novou realitou.

Před tento problém byla postavena v devadesátých letech i Gruzie, sama trpící následky vnitřních konfliktů, s více jak dvě stě tisíci vnitřních uprchlíků, se zdevastovanou ekonomickou strukturou a zkorumpovaným politickým aparátem. Do takového rozpoložení země přichází vlna uprchlíků ze sousedního Čečenska, zmítaného válkou, a hledající bezpečí, které destabilizovaná Gruzie nebyla schopná plně zajistit. Přístřeší bylo uprchlíkům poskytnuto v horském údolí Pankisi, v zapadlém koutě Velkého Kavkazu.

Cílem této práce je popsat a analyzovat vývoj migrace čečenských uprchlíků v údolí Pankisi, jejich integraci do místní komunity a kroky vedoucí k této integraci. Cíle by mělo být dosaženo zejména analýzou materiálů organizací a institucí aktivních v tomto prostředí a zmapováním jejich dosavadní činnosti.

Po téměř desetiletí soustavné emigrace čečenských uprchlíků z Pankiského údolí a ustálení jejich počtu, se jeví jako nejvhodnější řešení jejich situace místní integrace. Nejúčinnějším nástrojem integrace jsou příjem-vytvářející projekty, které hrají důležitou roli i v prevenci rozvíjejících se sociálně-patologických jevů. Tyto teze rozebírám ve své teoretické práci, zabývající se fenoménem integrace uprchlíků a nástroji pomáhající jim ke svépomoci a k normálnímu sociálnímu fungování.

V úvodní kapitole obecně seznamuji s problematikou trvalého řešení situace uprchlíků a s integrací, jakožto právě nejvhodnějším řešením.

V druhé kapitole se přesuneme do Pankiského údolí a seznámíme se s jeho historickým i kulturním pozadím, a tedy s prostředím, do kterého přicházejí čečenští uprchlíci. Následně se zaměříme na migrační procesy uprchlíků v údolí od jejich příchodu, do současnosti. Právě tento migrační proces je fascinujícím příběhem, který nemá ve světě obdoby, a který ještě stále není úplně konce.

Činnost aktérů podílejících se na integraci čečenských uprchlíků, kterým se stalo Pankisi domovem, podrobně popíšeme v třetí kapitole. V rámci jednotlivých dimenzí

integrace vytvoříme přehled kroků, které byly pro integraci uprchlíků realizovány, ať už vládními institucemi, místními orgány, humanitárními organizacemi nebo uprchlíky samotnými.

V závěrečné kapitole reflektujeme současnou situaci uprchlíků a celkovou situaci pankíského údolí, jeho vyhlídky na rozvoj a problémy se kterými se aktuálně potýká.

Z oblastí Kavkazu jsem spojena od dob své zahraniční studentské praxe a toto spojení se neustále prohlubuje. Kavkaz je úchvatnou oblastí poskytující nevyčerpatelné množství poznání. Vedle obrazu bohaté kultury a divoké přírody, ale existuje paralelně k obrázkům lákající do Gruzie tisíce turistů, i obraz lidského utrpení, způsobenými převážně konflikty, které jsou součástí života tady. Historie čečenských uprchlíků se mě dotkla, zejména po té, co jsem se s nimi spřátelila. Druhým rokem navštěvuji Pankisi, sleduji jaký pokrok byl udělán v rozvoji této oblasti, poslouchám místní a přemýšlím nad tím, co je stále nutí odcházet z tohoto malebného kousku země.

1 Integrace uprchlíků

Praxe přiznávání azylu lidem prchajícím před pronásledováním do jiné země je jedním z nejstarších charakteristických znaků civilizace. Po staletí jsou lidé nuceni opouštět svou zemi kvůli pronásledování, ozbrojeným konfliktům nebo násilí. Uprchlíci jsou tu tak dlouho, jak dlouho existují války, perzekuce, diskriminace a netolerance. Jejich problém spočívá v tom, že v zemi, ve které se narodili nebo ve které žijí, nemohou využívat všech práv, která moderní společnost považuje za samozřejmá pro každého jedince.

Podle Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (UNHCR, 1951) je uprchlík definován jako:

„Osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem k výše uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem výše zmíněných událostí, a která vzhledem k uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit.“¹

1.1 Dlouhodobá řešení situace uprchlíků

Dlouhodobě nejvhodnějším řešením problémů spojených s uprchlictvím se jeví dobrovolný návrat uprchlíků domů, pokud je to za daných okolností možné. Pokud ne, pokouší se UNHCR pomáhat hostitelským zemím, aby byly schopny uprchlíkům nabídnout kvalitní programy, které jim pomohou v úspěšné integraci do nové společnosti. Může se ale stát, že důvody, které vedly k odchodu uprchlíka z jeho domova, přetrvávají i v zemi, která mu jako první poskytla ochranu. Uprchlík se tedy nemůže vrátit domů, bezpečně se ale necítí ani v zemi, která mu jako první poskytla

¹O zasazování práv uprchlíků, jejich ochranu a hledání řešení situace uprchlíků se už po šest desetiletí stará zejména Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) spolu se svými partnery. UNHCR během své činnosti pomohla více než 50ti milionům osob a získala dvakrát Nobelovu cenu míru, v letech 1954 a 1981 (UNHCR, 2009a). Jméno UNHCR bude tedy v této práci také často zmiňováno.

azyl. V takovém případě je jedinou možností, jak mezinárodní ochranu zajistit, přesídlení uprchlíka do třetí země (Miklušáková, 2008a).

1.1.1 Dobrovolná repatriace

K dobrovolným repatriacím se přistupuje tehdy, když důvody, kvůli kterým uprchlíci zemi opustili, pominuly a pokud se k návratu rozhodnou dobrovolně. Uprchlíci většinou mají zájem vrátit se domů a čekají na moment, jakmile to okolnosti dovolí (obvykle po skončení konfliktu) a jakmile v jejich zemi zavládne určitá stabilita. (Rychlá, 2008).

Jedním z hlavních způsobů identifikace dobrovolnosti je právní postavení uprchlíka ve státě, který azyl poskytl. Pokud je uprchlík právně uznán jako takový, jsou jeho práva chráněna. V případě, že je mu navíc dovoleno se na území hostitelského státu usadit, lze jeho rozhodnutí pro návrat považovat za skutečně dobrovolné. Pokud ale jeho práva uznána nejsou a jsou naopak předmětem politických tlaků a omezení, nebo pokud mu byly podány lživé informace o zemi jeho původu, lze jen stěží považovat jeho návrat za vyjádření svobodné vůle.

Příchod početných skupin uprchlíků vytváří nežádoucí tlaky na hostitelské země. Často nejsou schopny dostát mezinárodním standardům. Většinou umisťují uprchlíky do izolovaných táborů v odlehlých oblastech, kde mají jen minimální šanci na důstojný život. V řadě případů se rozhodnutí o návratu do vlasti může stát východiskem ze situace, kdy v hostitelské zemi panuje politické napětí, uprchlíkům se nedostává materiálního zabezpečení a orgány země azylu nejsou schopny zajistit bezpečný pobyt na svém území. Svou roli hrají i negativní postoje místního obyvatelstva, které přítomnost uprchlíků považuje za neúnosné břemeno a často vede ke xenofobii (Rychlá, 2008).

1.1.2 Přesídlení

Proces přesídlování lze podle příručky UNHCR (2007, s. I/2) o přesídlování definovat jako:

„Výběr a doprava uprchlíků ze země, v níž hledali ochranu, do třetího státu, který souhlasí, že je – jako uprchlíky – přijme a že jim povolí trvalý pobyt. Tento status by měl uprchlíka chránit před vypovězením z třetí země (refoulement) a zajistit, aby se na něj, jeho rodinu i osoby na něm závislé vztahovala občanská, ekonomická, sociální

a kulturní práva podobně jako na občany třetí země. Uprchlík by také měl mít možnost stát se naturalizovaným občanem státu, do kterého byl přesídlen.“

Podle kritérií UNHCR pro přesídlování se právní a fyzická ochrana týká osob, kterým reálně či přímo hrozí návrat do země původu (refoulement), ohrožení fyzické bezpečnosti, omezení lidských práv či svobod; osob, které přežily násilnosti a mučení; ohrožených žen; osob se závažnými zdravotními problémy; uprchlíků usilujících o sjednocení rodiny; uprchlíků bez vyhlídky na místní integraci; dětí, dospívajících a uprchlíků vyššího věku (UNHCR, 2009a).

Přesídlení je velice speciálním programem, který může existovat jenom díky ochotě některých států přijmout uprchlíky nad rámec standardního řízení o mezinárodní ochraně. Zemí, které se pravidelně zapojují do programu přesídlení, je ale jen velmi málo.² Přesídlení je „prominentní“ nástroj. Jak uvádí různé zdroje a statistiky, je nejméně zastoupeným řešením (i z důvodů finanční náročnosti), a přistupuje se k němu v případě nejzranitelnějších uprchlíků.

1.1.3 Integrace

Převažujícím řešením pro uprchlíky ve vyspělých zemích je integrace do hostitelské společnosti. Místní integrace je rovněž zakořeněna v Úmluvě o právech uprchlíků z roku 1951 (UNHCR, 1951), která vyzývá státy k ulehčení a zjednodušení naturalizace uprchlíků. Úmluva sama vypočítává i občanská, sociální a hospodářská práva, která mají smluvní státy uprchlíkům garantovat. Reaguje tak na skutečnost, že integrace cizinců je komplexní problematikou, která se dotýká mnoha oblastí.

Potřeba zvláštní pomoci této skupině cizinců³ vyplývá ze skutečnosti, že si uprchlíci – na rozdíl od jiných kategorií cizinců - svůj odchod z domova sami

² Z bezmála dvou set členských zemí Organizace spojených národů přijímá přesně stanovený počet zájemců o přesídlení méně než 20 zemí, mezi nimiž v počtech přesídlených dlouhodobě vedou Spojené státy americké, Austrálie a Kanada. Ze zemí EU se pravidelně zapojuje celkem sedm členských států (Dánsko, Finsko, Irská republika, Nizozemsko, Portugalsko, Švédsko a Británie), mimo EU také Norsko a Island. Několik dalších členů unie už vyjádřilo o tyto aktivity zájem, mezi nimi i Česká republika. Do Evropy se ročně podaří přesídlit asi 5 500 uprchlíků.

Přesídlování probíhá v každé zemi a za každé situace velmi specificky. Pokud je třeba přesídlit početnější skupinu uprchlíků, bývá velice nepravděpodobné, že celou skupinu přijme jedna země. UNHCR proto umožňuje, aby si uprchlíky „rozebralo“ více zemí, a to v závislosti na jejich vlastních kritériích a preferencích. Základní podmínkou je přitom vždy zájem uprchlíka samého o přesídlení jako takové i o přesídlení do určité konkrétní země (Miklušáková, 2008a).

³ V této poznámce vysvětlím používání pojmů uprchlík, cizinec a imigrant ve své práci. Pojem uprchlík jsem již definovala výše. Pod pojmem cizinec rozumíme člověka, který není státním občanem státu, ve kterém se vyskytuje. Imigrant pak označuje člověka, který přichází do země za účelem dlouhodobějšího pobytu. Mluvíme-li o integraci uprchlíků, nevyhneme se užívání termínů cizinec (který zahrnuje právě i

dobrovolně nevybrali. Nebyli motivováni cestou „za lepším“ a pro mnohé je život v exilu naopak spojen s poklesem či úplnou ztrátou společenského statusu, který měli doma. (Miklušáková, 2008a)

Uprchlíci, kteří se rozhodnou natrvalo usadit v určité zemi čeká náročný proces adaptace na nové kulturní a sociální podmínky v majoritní společnosti dané země. Tito lidé se často nacházejí v napětí, spojeném se změnou prostředí a jazykovou nebo kulturní bariérou. Mohou být znevýhodněni na trhu práce nebo čelit různým formám diskriminace. Průběh adaptace na nové prostředí, který podle Kurice (1997) zahrnuje i fáze orientace a srovnávání, je ovlivněny psychickou zdatností uprchlíků a blízkostí jejich kultury a majoritní kultury dané země (SOZE, 2008). Důležitou roli však sehrává imigrační politika v úzkém slova smyslu (opatření regulující vstup, počet či povahu imigrantů), integrační politika (opatření na včleňování imigrantů do přijímající společnosti) cílové země a tolerance jejich obyvatel k cizincům a imigrantům (Barša, Baršová, 2005).

Pro účely této práce přijmeme definici UNHCR (UNAG, 2009a), která definuje místní integraci jako:

„Proces, ve kterém uprchlíci vytvoří rostoucí bližší kontakty a ekonomické propojení s jejich hostitelskou společností a je jím garantován širší okruh práv v přijímající zemi azylu, včetně získání práva trvalého pobytu a nakonec i občanství. Ještě dále místní integrace zahrnuje nalezení uplatnění na pracovním trhu a dosažení soběstačnosti.“

1.2 Integrace a její dimenze

Integrace je vždy dvousměrným procesem. Vyžaduje připravenost cizince adaptovat se v hostitelské společnosti bez nutnosti vzdát se vlastní kulturní identity a zároveň i připravenost hostitelské komunity a veřejných institucí přijmout cizince a uspokojit jejich potřeby, které se od potřeb majoritní společnosti mohou v mnoha ohledech lišit (Miklušáková, 2008b). Proces integrace se často dovrší až v druhé či třetí

uprchlíky) a imigrant, nahlížíme-li na uprchlíky z dlouhodobější perspektivy, tedy jako na budoucí občany státu, k čemuž dochází skrze naturalizaci.

generaci uprchlíků. Podle Barši (2005) proces integrace probíhá ve třech dimenzích, které si následně představíme⁴.

1.2.1 Občansko-politická dimenze

Občansko-politická rovina integrace souvisí s nabýváním práv imigrantů, naturalizací (získání občanství)⁵ a možností imigrantů participovat na životě a chodu společnosti jako rovnocenní občané a možností politické participace (Tolarová, 2006). Politická participace je ve většině států umožněna právě až na základě zisku občanství.

Dimenze tak souvisí jednak s umožněním aktivně se podílet na politických rozhodnutích jakožto užití legitimního prostředku na dosažení vlastních cílů a jednak s participací v institucích občanské společnosti. Ať už se jedná o nejrůznější svépomocné skupiny v rámci komunity, členství v organizacích a sdruženích, sportovních klubech či kulturních asociacích. (Modráková, 2009)

1.2.2 Sociálně-ekonomická dimenze

Sociálně-ekonomická integrace je spojena se začleněním do sociálních struktur přijímací společnosti. Sociální participace se netýká pouze účasti na ekonomickém životě, ale i účasti ve spolcích, sousedské komunitě a dalších formálních a neformálních uskupeních, tedy ve všech oblastech občanské společnosti (zde opět vidíme jasné prolínání dimenzí integrace). Této účasti má být dosaženo tak, že bude imigrantům zajištěno základní sociální minimum, přístup ke vzdělání a bydlení, ke zdravotní péči, že se nedostanou do totální závislosti a že jim bude dostupný běžný společenský život. Mezi imigranty a zástupci majority mají existovat sociální vztahy a kontakty; součástí integrace je ale zároveň i udržování komunit imigrantů. (Tollarová, 2006)

Ekonomickou dimenzí myslíme ekonomickou aktivitu imigrantů a jejich přístup k pracovnímu trhu. (Barša, 2003, podle Modráková, 2009). Především pracovní

⁴ Tyto dimenze se vzájemně prolínají a ovlivňují. Například aktivní účast v občanské společnosti může být zdrojem intenzivnější výměny a kontaktů se členy majoritní společnosti a je tak významně propojena s kulturní a sociální rovinou integrace.

⁵ Modráková poukazuje na otázku, jestli brát naturalizaci jako prostředek nebo cíl integrace (tedy postupné nabývání práv). Problematika cílů integrace imigrantů je velmi úzce spojena s nabýváním občanských práv, které jsou spojeny s přístupem do jednotlivých sfér společnosti. V některých státech je za cíl integračního procesu imigrantů považován zisk občanství, který je jinde brán pro změnu jako nástroj integrace. Předpokládá se, že zmenšením rozdílu v legálním postavení mezi občany a občany-imigranty, dojde k rozšíření nabídky příležitostí k participaci a automaticky i k prohloubení integrace. (Modráková) (UNHCR, Refuge, April 2009) V případě uprchlíků UNHCR nahlíží na udělení státního občanství jako na formální završení integračního procesu, jímž dochází k zániku statusu uprchlíka.

uplatnění je klíčem k integraci uprchlíků⁶. To přináší nejen příjem, ale i nezávislost a určitý sociální status. Ekonomická soběstačnost znamená, že cizinec není odkázán na pomoc státu a je schopen zabezpečovat své životní potřeby vlastními příjmy či pomocí příjmů rodinných příslušníků, plynoucích ze zaměstnání nebo podnikání. Zaměstnání je důležitým způsobem, jak mohou cizinci viditelně přispívat k vytváření hodnot společnosti. Sebehodnocení cizince je pak vyšší, což má velký vliv i na jeho schopnost odolávat psychicky nárokům, které s sebou každá integrace nutně nese. Zároveň zaměstnání přispívá přirozenou cestou ke vzniku vazeb v nové společnosti a cizinec tak snáze překonává bariéry komunikační i ty, které plynou z odlišnosti kultur (MPSV, 2006).

1.2.3 Kulturní dimenze

Kulturní dimenzi začleňování imigrantů do přijímací společnosti lze považovat za nejvíce kontroverzní a historicky proměnlivou. Pojí otázku „*jak*“ a „*kam*“ vlastně imigranta integrovat (Modráková, 2009)?

Orientace cizince ve společnosti hostitelského státu je jednou z neopominutelných podmínek integrace cizince. Pokud se cizinec neorientuje ve společnosti, ve které se rozhodl žít, nemůže se stát s její součástí. Teprve porozumění systému fungování společnosti a jejích struktur přispěje k tomu, aby se cizinec stal součástí hostitelské společnosti, jejím samostatným a soběstačným členem, aby se podílel na vytváření hodnot této společnosti a také těchto hodnot využíval (MPSV, 2006).

Součástí imigračních politik vyspělých zemí je i vypracování konceptů integrace cizinců, které zahrnují praktická opatření v oblasti kulturní integrace. Cílem těchto opatření⁷ je podpořit rozvoj vztahů mezi cizinci a členy majoritní společnosti, včetně

⁶ Rozmanité programy na podporu zaměstnanosti realizuje UNHCR, která také navrhuje, aby omezení přístupu žadatelů o mezinárodní ochranu na trh práce nikdy nepřekročilo maximální dobu šesti měsíců. Samozřejmě za předpokladu, že řízení o udělení mezinárodní ochrany do té doby není pravomocně ukončeno. Ruku v ruce se zaměstnaností musí jít jazyková příprava: která by v nejlepším případě měla začít ihned po zahájení azylového řízení (s výjimkou případů, kdy se očekává, že žadatel o azyl stráví v zemi jen několik týdnů) (Miklušáková, 2008b)

⁷ Nástroji je např. multikulturní výchova pracovníků státní správy kteří přicházejí do styku s cizinci, prohlubování jejich dovedností interkulturní komunikace či zvyšování jejich jazykových dovedností (v ideálním případě). Podporovány jsou kulturně vzdělávací a výchovné aktivity (semináře, workshopy, školení) zaměřené na soužití s cizinci a prezentující cizince a jejich kulturu, a bourající stereotypy přebažující ve společnosti. Podporován je i rozvoj společných kulturně tvůrčích a společenských aktivit cizinců a státních občanů a jejich výměna a sdílení zkušeností (KIC, 2006). Příkladem mohou být různé festivaly, výstavy atd.

informování (jeden ze základních kamenů kulturní integrace spolu se zájmem společnosti poznávat příchozí) společnosti o aspektech přítomnosti cizinců na území daného státu (Modráková, 2009). Velký vliv na vytváření obrazu o příchozích dnes mají i média, které spoludotvářejí postoje společnosti.

2 Vývoj migrace v údolí Pankisi

V této kapitole si přiblížíme gruzínské údolí Pankisi, zapomenutou oblast obývanou pestrou etnickou směsicí lidí. Zapomenutou oblast, tedy do přelomu století, kdy bylo údolí poznamenáno přílivem uprchlíků ze sousedního Čečenska...

2.1 Pankisi

V severovýchodní Gruzii se v podhůří Velkého Kavkazu táhne kolem řeky Alazani přibližně 15 km dlouhé údolí Pankisi zarávající se do hor Velkého Kavkazu. Uvedme, že administrativně je Pankisi součástí kraje Kachetie, kraje známého produkcí vína, a součástí Achmetského rajonu. Ten sousedí na severu s Čečenskem, na severovýchodě s Dagestánem (viz. Příloha č. 1). Geografické vymezení je nezbytné pro pochopení širších souvislostí týkajících se historického vývoje na tomto území i migračních procesů v tomto etnicky a kulturně pestrém prostředí.

2.1.1 Etnická mozaika údolí Pankisi

Achmetský rajon je obýván kulturní směsicí etnických Gruzínů, Kistů, Židů, Arménů, Ázerů, Osetů, Dagestánců, Řeků a Rusů. Vzhledem k častým mezietnickým sňatkům a intenzivním ekonomickým a kulturním vztahům se pomíchala i etnická identita obyvatel. Dnes majorita považuje za svůj mateřský jazyk gruzínštinu a považuje se za Gruzíny, i přesto, že si uvědomují svůj etnický původ. Jen část populace je bilingvlní a bikulturní, žijící v monoetnických vesnicích v rajonu – Kistové a Osetové jsou toho dobrým příkladem (Kurtiskidze, Chikovani, 2002).

Podle oficiálních dat dnes sídlí v Gruzii na 12 000 Kistů, podle neoficiálních zdrojů to však nebude více jak 8 000. Z nich 6000 žije v Pankisi (zbytek převážně v hlavním městě Tbilisi). Po boku Kistů žily v údolí i jiné etnické skupiny: Osetové a různí gruzínští horalé (Tušové, Pšavové). Podle oficiálních čísel z roku 1989 (poslední sčítání lidu v Gruzii), Kistové reprezentovali 43 % celkové populace v údolí Pankisi; Gruzíni 29 % a Osetové 28 % (Sanikidze, 2007). Ačkoli etno-demografická situace se značně změnila na počátku 90. let. V důsledku Gruzínsko-Osetinského konfliktu emigrovala část osetinské populace do Autonomní republiky Severní Osetie. Kistové se tak stali nejpočetnější etnickou skupinou v údolí, což souvisí s vývojem na přelomu tisíciletí, ke kterému se dostaneme později.

Momentálně je šest vesnic v Pankisi osídleno Kisty: Duisi, Dzibakhevi, Jokolo, Shua Khalatsani, Omalo a Birkiani (ta byla dříve obývána křesťanskými Tuši). Vesnice Dumasturi, Khvemo Khalatsani, Tsinubani a Koreti byly původně osídleny Osety. Pšavové obývali Zemo Khalatsani, Qvareltskali, Kutsakhta, Dedisperuli (Kakliani), Sakobiano a Bakilovani (Sanikidze, 2007). Charakteristickým hraničním bodem mezi pšavsko-osetínsko-kistínským osídlením je vodní přehrada s mostem nad řekou Alazani, podél níž na sever se rozkládají vesnice s převážnou kistínskou populací (viz. Příloha č.2).

2.1.2 Kistové a jejich historické pozadí

Kistové jsou etniční potomci Čečenců. Ti do Pankisi emigrovali ze Severního Kavkazu zejména mezi lety 1830 a 1870.⁸ Gruzínské autority nově přichozí přijímaly, i z praktických důvodů bylo výhodné udržovat v oblasti vainachšské horaly chránící tak hranici mezi severokavkazskými národy a gruzínským územím. Když byla krátce vytvořena nezávislá republika Gruzie (1918-1921), dostali Vainachové také její občanství.

Na Severním Kavkaze je u Čečenců a Ingušů zvykem přijímat jméno a příjmení svého otce. Kistové ale po usazení se v Gruzii začali přidávat ke svým příjmením, stejně jako Gruzíni, přípony – shvili (což v gruzínštině znamená „dítě“), - dze („syn“) nebo – uli („patřící k, potomek“) (Kurtsikidze, Chikovani, 2002). Pod touto gruzínskou maskou se tak Kistové vyhnuli stalinistickým deportacím do centrální Asie, což se stalo osudným masám Čečenců, Ingušů a Dagestánců v roce 1944 (Prześlakiewicz, 2009).

Během sovětské éry byli Kistové, podobně jako jiné věřící národy, sovětizováni a sekularizováni. Sovětské autority nechaly zavírat kostely i mešity, a mezi nimi i tu v Duisi. Náboženští vůdci byli zatýkáni a pronásledováni, dokonce posíláni do exilu na Sibiř nebo zabíjeni. Islám zmizel z veřejného života, byl ale udržován v rodinách a tajných společenstvích. K uvolnění došlo až po smrti Stalina v 60. letech, kdy byla

⁸ Z důvodu ekonomických (hledali novou půdu), ale i kvůli snaze vymanit se z kruhu krevní msty. Sanikidze (2007) uvádí jako další důvod emigrace Baytalvaakkhar – vainachšský zvyk, podle kterého, pokud člověk nabyt nadměrného majetku, půdy nebo dobytku, na základě usnesení rady starších bylo třeba tento nadměrný majetek rovnoměrně rozdělit mezi ostatní členy komunity. A za čtvrté, mnoho Vainachů bylo donuceno emigrovat do horských oblastí Khevsurska, Tushska, Pshavska a do Pankisi, kvůli přísným pravidlům imáma Šamila a jeho islamistickému vlivu (Kurtsikidze, Chikovani, 2002).

znovu otevřena mešita v Duisi (Prześlakiewicz, 2009). Dále je historie Kistů v údolí Pankisi historií sovětské Gruzie.

Izolovaného údolí se výrazně nedotklo ani vyhlášení nezávislé Gruzie v roce 1991 a následující občanské války v Abcházii a Jižní Osetii. Až na odchod Osetů z Pankisi do Severní Osetie, zůstávalo údolí zapomenuto gruzínskými autoritami. Krize šířící se zemí zvýšila chudobu i v regionu. Mnoho Kistů (převážně mužů) proto emigrovalo za prací do Ruska a do Čečenska, které vyhlásilo nezávislost v roce 1991 (Prześlakiewicz, 2009).

2.1.3 Obraz kistské kultury

Ačkoli Kistové během svého téměř dvě století trvajících pobytu v Gruzii přijali mnohé typické prvky gruzínské kultury, jisté věci zůstaly nezměněny. Vedle náboženství-islámu a jazyka si Kistové zachovali i jisté rodinné principy. Například jakýkoliv dotyk mezi mužem a ženou na veřejnosti jsou brány jako tabu; námluvy probíhají formou gestikulace a výrazů tváře, nikdy ale v přítomnosti ostatních. Dívky a chlapci se přesto stýkají na tajných místech za účasti prostředníků.

„Ono to vypadá, že ženy a muži jsou naprosto separováni. A prakticky jo...Ale my máme svoje cesty...Mladí se většinou scházejí tady u řeky. Holka vezme svoje kamarádky, kluk taky, a zatímco kamarádi hlídají okolí, dvojice spolu sedí a povídá si.“ (Irina, Duisi, 35 let).

Kontakty jsou dnes lehce umožněny i díky komunikačním technologiím.

„Trápím se. Můj syn dva roky jevil zájem o jednu dívku, tady z vesnice. Psali si esemesky a on ji vzal párkrát na čaj do místního „kafé“. Pak se s ní přestal stýkat, že prý ho už nezajímá, a přece o nic nešlo. Jenomže místní o tom věděli a tak tu dívku berou jako jeho. A ona sedí doma už druhý rok a čeká, že si ji vezme. Dokonce dostala nabídky k sňatku, ale ona nechtěla, tvrdí, že už je zadaná. A teď čekáme, co se bude dít, protože rodina té dívky chce donutit mojeho syna, aby si ji vzal...“ (Bela, Jokolo, 54 let).

Kradení nevěst, dříve běžné, je dnes mezi Kisty zakázáno, a je pod vysokou pokutou (5000 GEL)⁹. Žena, zvláště ta, co se provdala velmi mladá, nesmí sedět v přítomnosti rodičů jejího muže nebo začít konverzaci s nimi, dále nesmí nazývat bratry svého muže jejich jmény, ale musí jim přiřadit nová jména, atd. (Prześlakiewicz, 2009)

⁹ 1 GEL = 10, 512 Kč – průměr kurz za období březen 2010 - březen 2011.

Kistové jsou dnes etnikem bilingvlním. Mluví čečensky (přesněji kistínským dialektem, který se odlišuje čečenštiny užívané v Čečně, a místní rádi dodávají, že „kistínština“ je čistějším jazykem, protože do sebe neabsorbovala tolik ruských vlivů) a gruzínsky. Gruzínština je oficiálním jazykem na úřadech a také vyučování na základních školách v Pankisi probíhá v gruzínštině. Čečenština se užívá v domácnostech a v každodenním kontaktu¹⁰.

Stejně jako v případě Čečenů a Ingušů na severu, obcí (*tejpy*) jsou důležitým ukazatelem rozlišení a identity. Rodiny, přestože mají různá příjmení, mohou náležet ke stejnému tejpu. Rodiny patřící ke stejnému tejpu žily ve stejných částech, čtvrtích (*ubani* v gruzínštině) osídlení. Tak i Kistové zakládali nová osídlení v Pankisi, kde se ne vždy kvůli geografickému reliéfu dařilo tento princip dodržovat. Nicméně Kistové jsou dnes rozděleni zhruba do dvou komunit, podle náležením k jednomu ze dvou sufistických bratrstev, Naqshbandiya a Qadiriya. Obě komunity jsou zastoupeny v každé vesnici a jsou vedeny staršími. Mezi komunitami nevládně napětí, to se ale nedá říct o jejich vztahu ke stoupencům tzv. vahábismu, jejichž počet v posledních letech roste (Sanikidze, 2007).

Kistové, ačkoli jsou potomci Vainachů, a tradice rozsáhlých a pevných rodinných svazů je dodnes značná, rodinné systémy se odlišují. Na rozdíl od severokavkazských příbuzných není pro Kisty typické mít více než jednu ženu. Také pro ženy není typické vdávat se více než jednou. Role mužů a žen jsou silně genderově odlišené. Silná je i tradice příbuzenství a pokrevních vztahů. Kistové a Inguši striktně dodržují tradici nemíchání příbuzenské krve po otcově linii. Sňatky mezi třetí a čtvrtou generací příbuzných byly přísně zakázány. Kdežto v Čečensku více ovlivněném islámem jsou dnes tyto sňatky vítány (Kurtikidze, 2002).

Kistská etika vyžaduje silnou úctu ke starším lidem, k ženám a dětem. Každodenní život je svázán pravidly a tradicemi. Ženy, i když relativně nezávislé, jsou pod dohledem svých mužských příbuzných. „*Tumi, v létě tě vezmu za mnou do Svanetie.*“ *zvu svou kistskou kamarádku, které je třicet pět let, je rozvedená a pracuje jako novinářka ve Tbilisi. „Já bych tak ráda! Ale nemůžu. Musím se zeptat otce! Snad, když tě pozná osobně, tak mi to dovolí!“* Nejde nezmínit i tradici krevní msty, která je dodnes živá. Zajímavý je i fakt, že nezávisle na oficiálních zákonech a soudním

¹⁰ Při setkání s místními, kteří trávili část roku v horách s dobyt看em, ale nebylo těžké si všimnout, že občas mají problém najít slova pro vyjádření se v gruzínštině.

systemu funguje v Pankisi v každé vesnici *khieI*¹¹ - společenství zvolených starších zástupců komunity znající *adat* (zvykové právo), který rozhoduje o věcech komunity, případech porušení *adatu*, urovnávání sporů mezi rodinami, přijímání nových členů do tejpů, distribuci země nově příchozím atd. (Kurtsikidze)

Další kistské zvyky jako rodinné slavnosti, kuchyně, svatby jsou ovlivněny gruzínskou kulturou. Jako například slavení výročí čtyřiceti dnů od úmrtí a ročního výročí. Jistý český novinář pronesl, že je očividné, že Kistové přijali ty prvky kultury, které se jim jednoduše hodily, jako pěstování vína a konzumaci alkoholu. Přestože se většina Kistů považuje za muslimy, někteří pijí alkohol, jedí vepřové, obětují zvířata poblíž ruin křesťanských kostelů, dávají svým dětem křesťanská jména a uzavírají sňatky s křesťany.

Zajímavé by bylo i zaměřit se na další aspekty života Kistů, které jsou silně ovlivněny tradicí. Podrobný etnologický a antropologický popis života Kistů ale není stěžejním tématem této práce a mnozí povolání autoři se již těmto tématům věnovali. Přesto je ale nastínění kulturního pozadí v Pankisi nezbytné pro porozumění kontextu souvisejícího s integrací nově příchozích Čečenů do tohoto regionu.

2.2 Politický vývoj v 90. letech 20.století v Čečensku jako katalyzátor migračních pohybů

V důsledku nepříznivé ekonomické situace v Pankisi bylo nuceno množství mladých Kistů emigrovat v 70. - 80. letech za prací do SSSR, zejména do Čečenska, které na tom bylo ekonomicky lépe a bylo Kistům blízké i kulturně. Další vlna migrace do Čečenska přišla s rozpadem SSSR v devadesátých letech. Politický vývoj v 90. letech v Čečensku ale nebyl Kistům hledající nové pracovní příležitosti nakloněn.

2.2.1 První a druhá čečenská válka

Když se na přelomu 80. a 90. let 20. století naskytl Čečencům možnost realizovat svou státnost bez ruské (sovětské) nadvlády, logicky se i snažili využít. Rusko nikdy vyhlášení nezávislosti Čečenska, které proběhlo dokonce ještě v roce 1990 za existence

¹¹Peripetie spojené s návštěvou polských turistů v Pankisi a jejich zapletení se do místních sporů, řešené v závěru právě v jednom z místních *khieI*ů, zmiňuje ve své bakalářské práci Karolina Czerwinska.

sovětského svazu, neuznalo. Počátkem 90. let mělo Rusko dost problémů samo se sebou a dění na jižní periferii se příliš nevěnovalo. Když se politická situace v Rusku stabilizovala, Moskva si uvědomila, že situace v Čečensku se jí vymkla z rukou. Neschopnost pokojného vyřešení situace vyvrcholila válkou, která trvala od prosince 1994 do léta 1996 a skončila z vojenského hlediska faktickým čečenským vítězstvím (Štefanec, 2006).

Od prosince 1994 kdy 1. rusko-čečenská válka vypukla zaznamenalo Pankisi značný příliv uprchlíků z Čečenska – mluvíme o tzv. první vlně uprchlíků. Mezi nimi byly i rodiny pankiských Kistů, které dříve odešly do Čečenska. Po skončení války v roce 1996, se většina uprchlíků vrátila zpět do Čečenska. Mladí Kistové odešli také. V Čečensku byla na rozdíl od Gruzie práce a země byla rekonstruována (Prześlakiewicz, 2009).

Ponížené Rusko na sebe ale nenechalo dlouho čekat, využilo náboženských rozporů mezi tradičními vyznavači islámu a vahábity v maličké kavkazské republice i tažení čečenského polního velitele Šamila Basajeva do sousedního Dagestánu, s cílem zavést na Severním Kavkaze islámský stát. Rusko propagandisticky využilo i dodnes řádně nevyšetřených výbuchů obytných domů. A v srpnu 1999 začala 2. rusko-čečenská válka, ospravedlňována ruskou stranou jako bojem proti terorismu (Anchabadze, 2009). Skončila oficiálně v květnu 2000 nastolením promoskevské vlády v Čečensku, fakticky ale probíhala ještě několik dalších let formou partyzánské války.

Konflikt v Čečensku vykořenil stovky tisíc lidí ze svých domovů. 150 000 lidí uprchlo do sousední Ingušetie a přibližně 160 000 zůstalo přemístěných v Čečně samotné (UNHCR, 2002). Dalších 20 000 našlo přístřeší v Dagestánu a na 40 000 v dalších severokavkazských republikách (Štefanec, 2006).

Mezi zářím a prosincem 1999 začali uprchlíci proudit do hor na jihu Čečenska (viz. Příloha č. 3) ze severní části republiky (zejména z Grozného, Urus Martan, Atchoi Martan, Sernovodsk a Sanashki). Když ruské letecké síly začaly bombardovat vesnice v regionu Itum Oale, kde uprchlíci doufali, že najdou přístřeší, museli se začít přesouvat ještě více na jih, tentokrát podél kaňonu Argun, kde použili sněhem pokryté dobytčí stezky, aby překročili rusko-gruzínskou hranici. Dorazili do vesnice Shatili v gruzínské oblasti Chevsuretie a odtud zamířili do Pankisi (Kurtsikidze, Chikovani, 2002). UNHCR se podařilo vytvořit „vzdušný most“ a za pomoci gruzínských pohraničnicků přetransportovat helikoptéry uprchlíky (převážně ženy, děti, staré lidi a raněné)

rovněž do Pankisi (UNHCR, 1999). Tady místní Kistové poskytli přístřeší pro více jak 85 % uprchlíků.

2.2.2 Dopad přílivu čečenských uprchlíků na bezpečnostní situaci v Pankisi

Od začátku války v roce 1999 více než 8 000 uprchlíků z Čečenska přišlo do údolí. Břemeno podpory nově příchozích bylo na jejich nejbližších příbuzných, na Kistech. Uprchlíci byli umístěni do domů, škol, zdravotních středisek a jiných veřejných budov, kde žili, často bez jakéhokoliv majetku.

Příliv uprchlíků v letech 1999 a 2000 zhoršil už tak těžké ekonomické a sociální prostředí v Pankisi. Vzrostla kriminalita: obchod s drogami, zbraněmi, pašeráctví a únosy se staly běžnými. V té samé době vzrostly misionářské aktivity vahábistů, radikálních islamistů s tradičními svazy s oficiálním náboženstvím Saudské Arábie. Na konci roku 1999 gruzínská vláda, která také trpěla špatnou reputací kvůli korupci, totálně ztratila kontrolu nad regionem (Kurtsikidze, Chikovani, 2002).

Údolí bylo uzavřeno, vstup do něj měli jen jeho obyvatelé. Na příjezdových cestách byly gruzínskou armádou a lidovými jednotkami postaveny checkpointy. Ruská vláda opakovaně prohlašovala, že mezi čečenskými uprchlíky našli v Pankisi útočiště i bojovníci z řad čečenského odboje a několik desítek zraněných bojovníků. Situace vygradovala až k vyhrožování zásahem ruské armády na území Gruzie a k bombardování neosídlených oblastí v údolí poblíž vesnic Omalo a Birkiani v srpnu 2002. Několik dní po ruském bombardování Gruzie provedla vlastní vojenskou operaci (za podpory USA), jejímž výsledkem bylo, zabití či vyhnání všech čečenských povstalců z Pankisi¹² (Štefanec, 2006). Blokáda byla skončena, nicméně poslední čečenští povstalci opustili údolí až v průběhu roku 2003.

„Když jsem byl malý, vždycky jsem chodil i s ostatními kluky za bojovníky. Hráli jsme si s nimi a oni nás nechávali střílet ze svých zbraní. A navíc vždycky měli něco, co se tu běžně nedalo sehnat, třeba tyčinky Snickers a další sladkosti!“ vzpomíná dvacetijednaletý čečenský uprchlík Adlan, při procházce kolem jokolského hřbitova. *„A tyhle tři zinkové rakve, ty tu jsou od té doby, co v nich přivezli těla tří bratrů, tady z Jokola, bojovníků, které zabili v Čečensku.“*

¹²Ve stejném roce začalo Rádio Svobodná Evropa z Prahy vysílat v čečenštině pro čečenské uprchlíky v Gruzii.

Další kontroverzní záležitostí bylo vytvoření tradičního muslimského soudu Sharia v Duisi. Tento typ soudu se stal častým v Čečensku, poprvé se ale objevil v Pankisi, kde místními nebyl přijat a byl považován za cosi zvláštního, nepůvodního. Soud operoval odděleně od tradičního kistského *khieľu*. Čečenci zesměšňovali kistskou variantu čečenštiny. Islám a rituály kistských súfistů byly považovány za kontaminované pohanstvím. A vahábité z řad Čečenců se začali zasazovat o šíření „čistého islámu“ (Prześlakiewicz, 2009).

Před rozpadem SSSR byly mezietnické vztahy v regionu stabilní. Později přibývajícím konfliktům v Gruzii a celkově na Kavkaze ovlivnily i obyvatele zde. Vztahy mezi jednotlivými etniky začaly být napjaté. Napětí došlo tak daleko, že Osetové začali vysídlovat vesnice a odcházet do Severní Osetie. Protože často nemohli prodat svůj majetek, nechali kultivovanou zemi a domy budované po generace tak. Kistové a čečenští uprchlíci se usadili v opuštěných domech. Mezi lety 1998 -2002 taky byly vyklizeny osetínské vesnice (меликишвили, 2003). Nekontrolovatelná kriminalita se stala nepříjemnou pro všechny obyvatele údolí, brzy tak odešlo i gruzínské obyvatelstvo do jiných částí achmetského rajonu, Pshavové prodali své domy Kistům a ti se tak stali jedinými obyvateli vesnic na levém břehu řeky Alazani. Vainachové (Kistové a Čečenci) začali prodělávat jakousi formu renesance, zejména díky pozornosti mezinárodních humanitárních a arabských organizací, jejímž symbolem bylo postavení nových dominant údolí – mešit a minaretů (v Duisi, Birkiani a Omalu) (Prześlakiewicz, 2009).

2.3 Vývoj situace v Pankisi v prvním desetiletí

21. století

Ještě na konci roku 2003 referoval zahraniční tisk o Pankisi jako o nestabilní oblasti, nicméně v roce 2004 se situace uklidnila a region se stal opět relativně bezpečným. Jak je ale možné, že se z oblasti na přelomu století nahlížené jako na „hnízdě kriminality“ a „základnu terorismu“ stala klidná oblast, kde se dnes dokonce rozvíjí agro-turismus a postupně začínají přijíždět západní turisté¹³. A co se stalo s tisíci čečenských uprchlíků?¹⁴ Objasníme si vývoj situace v Pankisi a migrační procesy,

¹³Přestože ani v nejnámějším turistickém průvodci Lonely Planet, Georgia, Armenia, Azerbaijan nenajdeme o Pankisi ani zmínku!

¹⁴ Musíme upřesnit, že část z těchto uprchlíků tvořili i místní Kistové, kteří odešli do Čečenska před první nebo druhou rusko-čečenskou válkou.

výsledkem kterých bylo snížení počtu uprchlíků z osmi tisíc v roce 2001 na 650 v březnu 2011.

2.3.1 Migrační trendy

Od začátku druhé rusko-čečenské války se populace v Pankisi zdvojnásobila – k osmi tisícům místních obyvatel se přidalo na osm tisíc uprchlíků. Většina z nich, bez jakékoliv sociální pomoci nebo životních vyhlídek, nechtěla zůstat břemenem pro své příbuzné nebo Kisty, kteří je v Gruzii přijali. Uprchlíci zůstali závislí na humanitární pomoci a na úsporách, které si byli schopni odnést ze svých domovů. Nedostatek jídla, ubytování, zdravotní péče i vzdělání, nebyly komfortními podmínkami ani pro uprchlíky, ani pro přijímající komunitu. Většina z nich tak snila o svých domovech nebo odchodu za lepším životem na „Západ“. V Pankisi zůstávali v jakémisi stavu limba, bez vyhlídek na návrat domů a zároveň bez možnosti získat pracovní povolení nebo gruzínské občanství, a bez povolení migrovat do jiných zemí (HRIDC, 2006).

„Čečenci jsou strašně na sladké a rádi si povídají. Vydrží dlouho popíjet čaje, tlachat a jíst dorty. A když všichni ti uprchlíci přišli sem do Pankisi, skoro nic s sebou neměli. A přesto, že jejich děti sotva měly co na sebe, tak se třeba celá čečenská rodina sebrala a jednou do týdne odjela do Telavi do cukrárny, aby si dala dort. To sem nepochopil.“ (Aslan, 22, Jokolo, kistský uprchlík)

Pokud se podrobněji podíváme do statistik UNHCR (2002, 2005) a zaměříme se na proces migrace čečenských uprchlíků, zjistíme, že: ke konci roku 1999 bylo v Pankisi registrováno 5 161 uprchlíků, v roce 2000 přichází 2 440 uprchlíků, v roce 2001 přichází poslední vlna uprchlíků, 281 lidí. Koncem roku 2001 tedy údolí poskytovalo útočiště téměř 8000 uprchlíkům.

V roce 2002 ale počet prudce klesá v důsledku velké vlny emigrace a v Pankisi zůstává 4 172 uprchlíků. V roce 2003 zůstává 3 848 uprchlíků, v roce 2004 počet uprchlíků opět klesá na 2 543, v roce 2005 zůstává 2480 uprchlíků (viz. Příloha č.5). Počet uprchlíků nadále klesal i v následujících letech; v roce 2009 pobývalo v údolí už jen 900 uprchlíků, v roce 2010 je registrováno na 800 uprchlíků (UNAG, 2009c) a v březnu 2011 mluvíme už jen o 650 uprchlících.

Většina uprchlíků dostala azyl v zemích západní Evropy (převážně Německo, Francie, Nizozemí), v USA nebo v Kanadě. Uprchlíkům se na západ podařilo dostat ať

už díky programům přesídlení, tak zejména díky svým příbuzným a kontaktům na západě, nebo díky využívání nelegálních cest.

Na jaře 2009 se ocitám v Pankisi poprvé – u svých nových přátel ve vesnici Djokolo. Když se sem vracím o rok později, zjišťuji, že rodina Bely není kompletní. „A kde je vaše dcera?“ „V Norsku.“ „A jak se tam dostala?“ „Odešla se svým manželem v říjnu. Letadlem se dostali na Ukrajinu. Pak pěšky přešli ukrajinsko-polskou hranici. A dál do Německa, Dánska, až do Norska. Ted' jsou v uprchlickém táboře a čekají na azyl. Vidíš, a já jsem už po několikáté babička! V Norsku se mi v prosinci narodila vnučka a já ji ani neviděla...“ A já si počítám, že její dcera tu polsko-ukrajinskou hranici přecházela v sedmém měsíci těhotenství...Jeden příběh podobný mnoha ostatním.

Část uprchlíků se zapojila do programu dobrovolné repatriace. Ten začal být poprvé oficiálně realizován až od roku 2005 (v tomto roce bylo evidováno 161 návratů), tedy po uklidnění situace v Čečensku. Přesto nebylo uprchlíkům doporučováno se vracet a uprchlíci tak jednali na vlastní riziko. Repatriace nebyla doporučována kvůli nebezpečí (porušování lidských práv, pronásledování, diskriminace), které uprchlíkům hrozilo z ruské strany po návratu do Čečenska¹⁵. Právě za to byla mnohými lidsko-právními organizacemi kritizována gruzínská vláda, která zejména v letech 2000-2002 spolupracovala s Ruskem na zpětném vydávání Čečenů do Ruské federace (HRIDC, 2006). Po jednáních s gruzínským Ministerstvem pro uprchlíky (MRA) byla do Pankisi dokonce několikrát poslána ruská delegace, aby přesvědčila uprchlíky k návratu. Převážně neúspěšně. Přestože ruští oficiálové nabízeli uprchlíkům garanci bezpečí¹⁶,

¹⁵ Ani v později, v roce 2009, nebyla repatriace doporučována. Pokud se k ní přesto uprchlíci uchýlili, byli nabádáni k pečlivému informování se o aktuální situaci v Čečensku. UNHCR pak poskytovala zejména právní pomoc žadatelům o repatriaci a zprostředkovala kontakt s migrační službou Čečenské republiky. Po té co bylo ověřeno státní občanství čečenských uprchlíků, jim byl vydán repatriční certifikát, na základě kterého se během 15 dnů museli vrátit do Čečenské republiky. Po pozitivním ověření občanství, byli uprchlíci oprávněni žádat o repatriční grant poskytovaný UNHCR, zahrnující: pokrytí cestovních nákladů (vlakový či autobusový lístek z Tbilisi do Baku a poté na nejbližší hraniční přechod s Ruskou federací), jednorázovou peněžní dávku 50 GEL na dospělého, 30 GEL na děti mladší 18ti let a měsíční peněžní dávku, kterou uprchlíci pravidelně dostávali od UNHCR plus jednu extra měsíční dávku – to za předpokladu splnění podmínek (uprchlíci museli např. doložit novou adresu, příjezd uprchlíků byl ověřen kanceláří UNHCR ve Vladikavkazu, atd.), mífících k nezneužívání programurepatriace a repatričního grantu.

¹⁶ Jak referuje zahraniční tisk, někteří uprchlíci po návratu za záhadných okolností zemřeli, byli zabiti, nebo zmizeli. Slíbené kompenzace taky nebyly plně vyplaceny a většina uprchlíků zůstala tzv. místech dočasného přesídlení.(Stef) Před příchodem ruské delegace do Pankisi, byly, podle ředitele Centra pro lidská práva, Uchi Nanuashvili, uměle vyvolávány v údolí zastrašující akce a podporováno napětí a udržovány nesnesitelné sociální podmínky, aby uprchlíci byli utvrzeni v přesvědčení opustit údolí a vrátit se do Čečenska. (unag)

zařízení dočasného bydlení po návratu a finanční kompenzaci za zničené byty a domy, které pro ně údajně ruská vláda nechávala rekonstruovat, uprchlíci preferovali být přesídlení do třetí země (CIVIL, 2004). Brzy po odchodu ruské delegace bylo repatriováno 19 uprchlíků a v následujících měsících se do programu přihlásilo 220 uprchlíků, zejména starých lidí. (UNHCR, 2010).

Co se týče naturalizace, dochází k systematictějších krokům ze strany Gruzie až v roce 2010. Do té doby bylo naturalizováno každoročně jen několik jednotlivců a to po zdlouhavých a komplikovaných procesech.

2.3.2 Od humanitární pomoci k rozvojové, od destabilizace ke stabilizaci

Uprchlíci byli od počátku svého příchodu do Gruzie podporováni celou řadou humanitárních organizací, ať už západních či arabských¹⁷. Z těch nejdůležitějších jmenujme UNHCR, ICRC (Mezinárodní výbor hnutí červeného kříže), MSF (Lékaři bez hranic), NRC (Norský uprchlický výbor) a DRC (Dánský uprchlický výbor). Od roku 2003 fungovala v údolí i jediná místní humanitární organizace Imedi (Naděje), které ale byla brzy zakázána činnost kvůli údajnému financování Al-Kajdou¹⁸. Zásahu na prosazování zájmů a práv pak měl (a dodnes má) ustanovený Koordinační výbor čečenských uprchlíků.

„Žijeme převážně z humanitární pomoci OSN, což obnáší podíly mouky, cukru, fazolí a oleje. Po té co zde začaly protesty a hladovky uprchlíků, přidalo nám UNHCR jednu konzervu kondenzovaného mléka a konzervu šprotů. Takhle se skutečně žít nedá, proto se lidé vracejí do Čečenska a hledají si nějakou práci. Ano, zde můžeme žít v relativním bezpečí. Ale jaké je to bezpečí – člověk, který prošel válkou, viděl to ničení, smrt...a tomuto člověku Rusko hrozí, že už zítra může přijít znovu bombový útok. V takovém stavu my zde žijeme šest let. To má na lidi v Pankisi devastující vliv.“ (Said Madaev, podle Štefanec, 2006).

Jak říká Said Madaev (hlava Koordinačního výboru čečenských uprchlíků v roce 2006), uprchlíci přežívali díky humanitární pomoci (viz. Příloha č.4), s hrozbou

¹⁷Uprchlíci byli spokojeni zejména s aktivitami právě arabských humanitárních organizací. Pomoc západních organizací jim připadala nedostatečná.

¹⁸Což přijala jako absurdní, stejně tak byla obviněna i organizace Muslimské ruce – jeden z partnerů ICRC.(unag)

opakovaného útoku Ruskem, v neustálém psychickém napětí, které si přinesli s sebou spolu s válečnou zkušeností. Ještě jednou měli obyvatelé Pankisi zakusit hrozbu válečného konfliktu. Když v srpnu 2008 započal několikadenní rusko-gruzínský konflikt o Jižní Osetii, začaly se šířit mezi obyvateli Pankisi informace o možném bombardování údolí. Několik desítek rodin, přestože neměly cestovní dokumenty, se vydalo k azerbajdžánské a turecké hranici, odkud ale byli navráceni zpět. K bombardování údolí nedošlo¹⁹ (Sunjic, 2008).

Až na tento nepříjemný incident, se bezpečnostní situace od začátku prvního desetiletí uklidňovala. Pankisi se přestalo objevovat v titulcích novinových článků, s prudkým úbytkem uprchlíků v roce 2002 a následujících letech se začaly z údolí postupně stahovat i humanitární organizace a ty které zůstaly, začaly zaměřovat své programy na dlouhodobé řešení situace uprchlíků. Od individuální humanitární pomoci zajišťující základní životní potřeby se tak začalo přecházet k dlouhotrvající pomoci. V údolí se také začaly více angažovat vládní instituce (impuls často dávaly právě NGO's).

Počet uprchlíků se v posledních letech relativně stabilizoval (přestože stále mnozí odcházejí) a místní autority, gruzínská vláda a NGO's se postavily před výzvu, jak přispět k úspěšné integraci uprchlíků, kterým se stalo pankiské údolí domovem.

Na podzim roku 2005 byl mezi uprchlíky proveden UNAGem (Asociace OSN v Gruzii) výzkum o úrovni integrace uprchlíků do společnosti. Cílem bylo identifikovat dlouhodobé cíle integrace²⁰. Výzkum byl rozšířen i mezi úředníky státní zprávy spojenými s problematikou integrace (UNAG, 2006a). Prokázala se jasná potřeba těsné a efektivnější spolupráce mezi místní komunitou, neziskovými organizacemi, gruzínskou vládou a dalšími mezinárodními institucemi, k tomu, aby bylo dosaženo

¹⁹Podobnou situaci zažívám na jaře 2010, kdy jedna z gruzínských televizních stanic odvysílala mystifikovanou reportáž o napadení Gruzie Ruskem. To že šlo o mystifikaci, ale bylo zděleno až v závěru reportáže, která měla zobrazit, jak by to asi vypadalo, kdyby se v srpnu 2008 Rusové dostali až ke gruzínskému hlavnímu městu Tbilisi. Mezitím se zvedla vlna hysterie, diváci totiž zprávě uvěřili. Tak i naše společnost v jedné z pankiských vesnic byla zprávou zasažena. Udýchaná žena vběhla do místnosti, křičíce, že Rusko začalo bombardovat Tbilisi a bylo zasaženo i mezinárodní letiště. „Zuza, zůstáváš tady. Zítra do Česka nepoletíš!“ Nejdříve jsem to brala jako jeden z mnohých vtípů mých přátel, žena nás ale utvrzovala, že všechno právě viděla na vlastní oči zprávách. Po půl hodině sledování ostatních televizních kanálů a volání známým na různá místa, se utvrzujeme v tom, že nikomu žádné nebezpečí nehrozí. Síla médií.

²⁰ Výzkum přinesl zjištění, že uprchlíci jsou jen málo o možnostech integrace informováni, jako např. o možnosti získání gruzínského občanství. Většina uprchlíků také vyjádřila přání být přesídlena do třetí země. S tím, že pokud jim nezbude nic jiného než zůstat v Gruzii, uvítali by naturalizaci, právo na trvalé bydlení a pracovní povolení.

úspěšné integrace uprchlíků. Bylo poukázáno i na problém překonávání etnických a náboženských předsudků²¹, které jsou rozšířeny mezi gruzínskou veřejností, včetně lidí pracujících ve vládních strukturách.

Partneři projektu se dali do vypracování integračního plánu uprchlíků. A shodli se, že nejlepší měřítkem úspěšnosti jejich snah, by byl výstup, ukazující, že gruzínská společnost se stala více přijímající a tolerantnější ve svých postojích vůči etnickým menšinám.

²¹Přestože by se mohlo zdát, že osídlení malého izolovaného pankíského údolí muslimy, nebude tak velkým problémem – ve srovnání s jinými částmi Gruzie, jako autonomní republika Adžárie (nesoucí muslimské dědictví) nebo kraj Kvemo Kartli se značnou populací ázerbajdžánských muslimů.

3 Přehled aktivit realizovaných na podporu lokální integrace čečenských uprchlíků v jednotlivých dimenzích integrace

V roce 2007 začala UNHCR strategii pro trvalé integrační řešení uprchlíků v Pankisi a navázat již proběhlé aktivity. Strategie brala v potaz mnohé problémy, včetně faktu, že se stalo obtížnější přesídlování - mnoho uprchlíků mělo o přesídlení příliš nerealistické představy. UNHCR, UNAG, MRA (gruzínské Ministerstvo pro uprchlíky), NGOs, místní autority a představitelé komunity, se společně snažily adresně rozvíjet řešení uprchlíků ve všech oblastech integrace²². Aktivity, realizované především v posledních pěti letech, si následně zmapujeme.

3.1 Občansko-politická dimenze

Kromě legislativních překážek se mnozí uprchlíci setkávají s obyčejným nepochopením své situace, ať už se jedná např. o zaměstnavatele, kteří neznají zákony a netuší, na co vše mají uprchlíci nárok. Uprchlíci jsou ve své pozici velmi zranitelní, ať už kvůli své neinformovanosti či neochotě přijímající společnosti usnadnit jim proces integrace. Významným krokem v zastupování zájmu uprchlíků a v jejich seberealizaci je vytváření různých sdružení a organizací, které jsou ukazatelem pozitivního vývoje občanské společnosti, což se podařilo i v Pankisi.

3.1.1 Naturalizace

Po řadách jednání se UNHCR podařilo s gruzínskou vládou vyjednat možnost **naturalizace** uprchlíků, tedy zajištění plného užívání práv stejně jako gruzínští občané. Od dubna 2009 ke konci roku 2010 bylo naturalizováno na 150 lidí (ti, kterým byla žádost zamítnuta, mohou podat novou vždy až po roce). UNHCR poskytuje finance na zaplacení poplatku (100 GEL) za podání žádosti o naturalizaci. Následně jsou pro žadatele o naturalizaci a již naturalizované uprchlíky připraveny UNHCR, po splnění

²²Jednání aktérů probíhala pravidelně, jednou do měsíce, v komunitním centru v Duisi.

určitých kritérií, speciální integrační granty (viz. ubytování). (UNAG, 2009b; UNAG, 2010)

3.1.2 Konvenční cestovní dokumenty

V dubnu 2009 dala gruzínská vláda poprvé možnost čečenským uprchlíkům vyjet do zahraničí²³. Začala vydávat konvenční cestovní dokumenty. Právo cestovat je pro uprchlíky důležité, umožňuje jim vyjet do zahraničí ať už za účely vzdělávacími, pracovními nebo rodinnými. Navíc ustanovením závazků vydávajícího státu, pomáhá předcházet iregulární migraci. „*Cestovní dokumenty jsou pro nás velmi důležité. Teď můžeme navštívit naše příbuzné a opustit zemi,*” jak říká Čečenka, která neviděla své příbuzné od příchodu do Duisi v roce 1999 (podle Murray-Jones, 2009a).

3.1.3 Bezplatné právní poradenství

Od začátku roku 2009 je přímo v Duisi otevřena v komunitním centru právní poradna. Od pondělí do pátku je k dispozici právník řešící různé problémy místních. Právník poskytuje pomoc při vyřizování žádostí o naturalizaci, dobrovolnou repatriaci²⁴, přesídlení a při *re-registračním* procesu uprchlíků (legalizace uprchlíků a vydávání dočasných povolení k bydlení). Stejně tak pomáhají právníci zastupovat uprchlíky před administrativními orgány nebo u soudu. Uprchlíkům i místním obyvatelům je poskytována bezplatná právní pomoc i v Achmetě a ve Tbilisi (v kancelářích UNAG, UNHCR, KRDF). Uprchlíci tak mají, kam se obrátit, a bezplatně; což je nezbytností, bereme-li v potaz vysoké ceny právních úkonů v Gruzii.

3.1.4 Další administrativní a legislativní opatření

Jako jeden z kroků k usnadnění administrativních procedur, kterými musí uprchlíci procházet, uveďme kompletní rekonstrukci zastaralé nedostačující achmetské matriky, která hraje klíčovou roli při vyřizování dokumentů uprchlíků. Po rekonstrukci v roce 2010, trénincích zaměstnanců a napojení moderního počítačového systému na databázi Ministersva spravedlnosti, se proces vyřizování žádostí uprchlíků značně

²³V uprchlické konvenci z roku 1951 je zakotveno právo na vydání konvenčního cestovního dokumentu, ale praxe ukazuje, že možnost uprchlíků dostat konvenční cestovní dokument je ne vždy považována vládami za samozřejmost. Za vydání konvenčních cestovních dokumentů, byla gruzínská vláda pochválena za dodržení slíbeného závazku. Všimněme si ale, že k vydání dokumentů dochází až po téměř deseti letech pobývání uprchlíků v Gruzii!

²⁴Repatriovaným byly poskytovány i kontakty na kanceláře bezplatného právního poradenství v zemích návratu – Čečensku, Dagestánu, Igušetii nebo Severní Osetii.

urychlil (předtím musely být veškeré žádosti a korespondence doručovány do Tbilisi po cestě) (Veide, 2010a).

Významným počinem celonárodního charakteru v oblasti uprchlické legislativy, je vypracování revidovaného uprchlického práva.²⁵ To bylo dokončeno po dlouhém přípravném procesu na přelomu let 2010 a 2011 a mělo by vejít v platnost v průběhu roku 2011 a přinést tak gruzínský národní azylový rámec do roviny mezinárodních standardů. Paralelně UNHCR provádí technickou asistenci a pomoc při budování národních kapacit pro implementaci této legislativy (UNHCR, 2011).

3.1.5 Vznik nevládních neziskových organizací v Pankisi

Koordinační výbor čečenských uprchlíků byl původně založen uprchlíky roku 2005 za účelem usnadnění možnosti přesídlení do třetí země. Hlavní náplní čečenského výboru je dnes hájení práv čečenských uprchlíků, řešení problémů v rámci uprchlické komunity, udržování čečenské kultury a zvyšování povědomí o Čečenech v Gruzii. Je to také hlavní vyjednávací orgán, styčná základna mezi uprchlíky a mezi gruzínskou vládou, orgány státní zprávy, NGOs a dalšími institucemi. Výbor je jakýmsi nástrojem sebeřízení uprchlické komunity.

KRDF (Kachetínský regionální rozvojový fond), s hlavní kanceláří v Achmetě, vznikl v prosinci 2008 jako pokračovatel v návaznosti na činnost NRC. Implementuje program UNHCR „Trvalé řešení pro čečenské uprchlíky“, jehož cílem je podporovat a usnadňovat integraci uprchlíků skrze projekty zvyšující rozvoj jejich sebedůvěry a soběstačnosti. Hlavní oblastí činnosti jsou: příjem-vytvářející projekty, právní pomoc, profesní tréninky, zemědělské spolky a spolky žen. (KRDF, 2009)

Komunitní centrum v Duisi začalo získávat mezinárodní podporu od roku 2006, nejedná se o NGO, ale centrum se stalo institucionálním a kulturním srdcem Pankisi, které je třeba znít. V centru sídlí pobočka KRDF (včetně právnícké poradny), Koordinační výbor čečenských uprchlíků, zde probíhají kulturní akce a jsou realizovány kurzy KRDF a stejně tak zde dochází k setkávání představitelů komunity s vládními představiteli²⁶.

²⁵ Ačkoli Gruzie uznala status čečenských uprchlíků, prakticky má jen základní azylové právo. Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a související protokoly z roku 1967 přijala Gruzie až roku 1999!

²⁶ Při návštěvě centra člověk musí uznat, že to tu opravdu žije. Místní mladíci v přízemí hrají ping-pong, v sousedící kavárničce se člověk může návštěvník ochutnat něco z místních specialit, v místnostech nad kulturním sálem stále probíhají nějaké kurzy (počítačové, angličtina, gruzínština, ...) a v šicí a plstčí dílně vytvářejí ženy a dívky módní doplňky a dekorace z plstě. V prostorách jednopatrové budovy se stále

Vzdělávací centrum Roddyho Scotta v Duisi vzniklo roku 2008 z finančních prostředků Fondu Roddyho Scotta, který byl založen ve Velké Británii na památku nezávislého britského foto-novináře Roddyho Scotta²⁷. Výzvou centra se stalo přispět k rozvoji konfliktem poškozeného vzdělávání a zaměstnanosti, zejména žen. (RSF, 2008) Centrum nabízí kurzy angličtiny a počítačové kurzy. Centrum platí učitele z místní komunity stejně jako jejich speciální jazykové tréninky. V šesti školách v Pankisi byly otevřeny kurzy angličtiny pro celkem 180 dětí ve věku 12-14 let. A Americká Akademie v Tbilisi začala nabízet vzdělávací stipendia pro ty nejnadanější.

Organizace kistínských žen **Marshua Kavkaz (Mír Kavkazu)** funguje od roku 1999 a její hlavní ideou je zachování stability a míru na Kavkaze. Misí je i spojovat Kisty a Gruzíny na kulturní a politické úrovni; zachovávat a rozvíjet kistský duchovní a kulturní potenciál; zajišťovat finanční, kulturní a sociální podporu Kistům a čečenským uprchlíkům; a organizovat vzdělávací programy pro děti zasažené čečenskou válkou. (Pankisi, 2009) Za velké podpory Polska, které zde svou rozvojovou pomocí působí od roku 2004, byl započat rozvoj agro-turismu v údolí, zahrnující zejména vytvoření ubytovacích kapacit a pestré turistické nabídky (folklorní akce, rodinné oslavy, religiozní svátky, súfistické modlitby, místní kuchyně).

3.2 Sociálně-ekonomická dimenze

Jak bylo řečeno dříve, tato dimenze je spojena se začleněním do sociálních struktur přijímací společnosti. K tomu, aby se uprchlíci mohli věnovat účasti na společenském životě je potřeba nejdříve zajistit jejich základní životní a sociální potřeby. Jak uvedl Said Madayev z Koordinačního výboru čečenských uprchlíků (podle Štefanec, 2006). „*Věnujeme se také sociálním otázkám uprchlíků. Těžko můžete chtít po člověku, aby seděl celý den na semináři o obchodu s lidmi, když jeho rodina nemá co jíst. První je zajistit podmínky pro život a pak lidé na ten seminář sami přijdou. S těmito projekty nám velmi pomohla katolická církev a představitelstvo Vatikánu v Gruzii.*”

někdo pohybuje, převážně ženy všech věkových skupin, a na lavičkách před centrem sedí muži, diskutují, pokoušejí a hrají oblíbené deskové hry.

²⁷ Ten byl těsně svázan s Pankisi a zemřel v Ingušetii roku 2002 při dokumentování čečenského boje za nezávislost. Scott strávil mnoho měsíců reportováním ze severní Gruzie, kdy byl přijat místní čečenskou komunitou před tím, než se přidal k čečenským partyzánským jednotkám z Pankisi na jejich přechodu z Gruzie do Čečenska.

3.2.1 Bydlení

Uprchlíci byli po příchodu do Pankisi umístěni do opuštěných budov (dnes je v údolí pět kolektivních center) a domů, nebo byli přijati do domovů místních Kistů.

„Víš, tady vedle, to už si nepamatuješ, stál dřív starý dřevěný dům mojego dědy. Když jsme sem přišli z Čečenska, nastěhovali jsme se tam. Čtyři rodiny - každá v jedné místnosti. Neměli jsme místo hnutí, ale víš jak nám bylo veselo? Všechny ženy jsme společně praly plenky našich dětí...bylo to těžké..všechno..ale pomáhali jsme si... a teď na tu dobu vzpomínáme s nostalgií...“, říká Kistka žijící v devadesátých letech v Grozném.

Neadekvátní podmínky bydlení začíná systematicky řešit až v polovině roku 2009 UNHCR (do té doby problémy s ubytováním řešeny jednorázovými humanitárními akcemi, jako např. distribucí plastických plachet atd.). Byly vytvořeny integrační granty pro uprchlíky kteří požádali o naturalizaci a komise, která posuzuje, za jakých kritérií²⁸, komu a jaký grant poskytnout. Žádosti jsou posuzovány jednotlivě, s přihlédnutím na zranitelné případy, projekt je tedy docela flexibilní. Grantový projekt nadále běží i v roce 2011.

A) **Základní integrační grant:** 500 USD pro žadatele, manžel/ka 500 USD, každý další člen domácnosti 100 USD²⁹. Kritéria: počet členů, kteří si podali žádost o naturalizaci.

B) **Jednoroční peněžní pomoc:** kalkulace založená na měsíční peněžní pomoci UNHCR (kterou uprchlíci dostávali pravidelně již dříve), prakticky předběžné vyplacení celkové peněžní částky, kterou by dostávali následujících dvanácti měsíců. Částka je přiznávána od momentu pozitivního rozhodnutí o naturalizaci a vydání gruzínského občanského průkazu (s následovným ukončením způsobilosti pro další peněžní pomoc).

C) **Doplňkový jednorázový grant na přístřeší** – navíc ke grantům A) a B)

1) Grant pro zajištění stálého bydlení - 8000 USD nebo 10 000 USD. Kritéria: domácnost se čtyřmi a více členy, kteří potřebují trvalé řešení bydlení (např. žijící v kolektivním centru nebo dočasně u příbuzných) 10 000 USD, domácnost se třemi a méně členy 8000 USD. Za tuto částku tak mohli uprchlíci koupit i byt.

²⁸ Včetně znalosti gruzínštiny, účasti na jazykových kurzech, gruzínský manžel/ka, pořadí žádostí atd. (ref July 2009)

²⁹ Vyplácení v GEL – gruzínský lar.

2) Svépomocný grant – 5000 USD-7000 USD, pro zabezpečení bydlení (např. registrace spoluvlastnictví) a zlepšení ubytovacích podmínek (např. náklady na opravu). Zaměřen na rodiny vlastníci své domy (v nestandardních podmínkách) nebo rodiny žijících dlouhodobě u příbuzných v domě, který může být zabezpečen (spoluvlastnickou smlouvou, dlouhodobou nájemní smlouvou nebo jinak). Kritéria: Tříčlenná rodina a méně 5000 USD, čtyřčlenná rodina a více 7000 USD.

3) Jednorázový integrační grant – pro naturalizované uprchlíky, kteří vlastní obydlí náležející jim nebo jejich blízkým rodinným členům žijících s nimi (manžel, rodiče). Výše grantu: žadatel 1000 USD, manžel/ka a každý další dospělý člen rodiny 500 USD, dítě 200 USD. Kritérium: vyplacení naturalizovaným uprchlíkům kteří nespádají pod možnosti 1) a 2).(UNAG, 2009e)

3.2.2 Vzdělání

Vzdělávací proces dětí a mládeže značně utrpěl konfliktem v Čečensku. Přesto příchozí uprchlíci se snažili i v improvizovaných podmínkách vytvářet své školy a vzdělávat děti. Uprchlíci, mluvící čečensky a rusky, přišli do Pankisi, kde ačkoli se mluví čečensky, probíhala výuka v gruzínském jazyce. Uprchlíci tak vytvořili paralelně ke gruzínské výuce výuku v ruském jazyce. V školních budovách v údolí probíhala výuka ve dvou směrech (většinou dopolední v gruzínštině, odpolední v ruštině), díky práci jak místních učitelů, tak učitelů z řad uprchlíků (ať už byli učitelé povoláním nebo lidé, kteří se v rámci své specializace nabídli, že budou učit). Tyto „školy“ ale nebyly oficiálně součástí gruzínského vzdělávacího systému. Až během roku 2009 začal NRC spolu s uprchlíky z oblasti školství vyjednávat s gruzínskými autoritami (Ministerstvo školství, Ministerstvo pro uprchlíky, Achmetský rajon) a UNHCR na ustanovení procesu integrace uprchlického vzdělávání do veřejného vzdělávacího systému. Výsledkem bylo: převedení školek v Dusi a Omalo do místní správy, takže bylo zajištěno další fungování a bezplatný přístup příjemcům. Dále uprchlické školy (ruský sektor) v Duisi, Jokolo a Tsinubani byly zahrnuty do veřejného vzdělávacího systému pod ustanovené kurikulum pro ne-gruzínské školy. Zajištěno bylo i technické vybavení škol, vzdělávací tréninky zaměstnanců a rekonstrukce pracovišť (v průběhu jara 2011 se dokončuje rekonstrukce škol v Jokolo a Dumasturi za finanční podpory USAID).

Další z dílčích aktivit v oblasti vzdělávání bylo KRDF organizování sedmi **přípravných opakovacích kurzů** (gruzínština, angličtina, ruština, historie, zeměpis,

matematika a logické dovednosti) a **gramotností tréninky** (počítače, angličtina, ruština) pro více jak 150 dětí uprchlíků a místních zranitelných žáků.³⁰

V letech 2002-2010 poskytla německá vláda skrze program DAFI **univerzitní stipendia** čtyřiceti čечenským uprchlíkům. (UNAG, 2010a). Kritérii pro udělení stipendia bylo: ne-gruzínské občanství, uprchlický status, vynikající studijní výsledky, věk 16-28, žádný další člen rodiny nesměl přijímat jiné stipendium a neschopnost rodiny platit studijní náklady (UNAG, 2009d). Studium na veřejných univerzitách je totiž v Gruzii placené, a i pro Gruzíny samotné je často složité na studium kvůli finančním nákladům dosáhnout, např. jeden ročník studia na právnické fakultě stojí 3000 GEL (pro přiblížení – průměrný měsíční plat učitele na základní škole se pohybuje mezi 180-320 GEL).

KRDF rozvinula na začátku roku 2010 **stipendijní program** pro mladé lidi, tak aby byl rozšířen okruh jejich možného **profesního vzdělávání**. Stipendijní programy pro uprchlickou a místní zranitelnou mládež jsou realizovány v profesních školách a insitutech v Kachetském kraji (některé kurzy probíhají v rámci telavské univerzity). Školní grant zahrnuje: školní poplatky, náklady na živobytí, peníze na knížky a další materiály. V 2010 bylo vybráno na šedesát žadatelů, přičemž přednost měly děti uprchlíků, matek samoživitelek a děti z domácností s nízkým nebo minimálním příjmem. Další žadatelé budou vybírání komisí³¹ i v průběhu roku 2011.

Přípravné a profesní kurzy (KRDF) organizuje od počátku svého vzniku. Kurzy jsou tříměsíční a pořádají se čtyřikrát do roka. Profesní kurzy jsou neustále přehodnocovány, tak aby korespondovaly s momentální poptávkou řemesel. Po dokončení kurzu a získání certifikátu o absolvování, jsou účastníci podpořeni v podání žádosti o grant z příjmu-vyvářejících projektů. Grant by jim měl umožnit založit jejich vlatní byznys. Na jaře 2011 se kurzů účastnilo 48 lidí, aktuálně šlo o kurzy tesařství, vaření, šití, svařování, včelařství a účetnictví.

Ve vesnicích Duisi a Omalo byla vytvořena **Komunitní technologická centra**, kde mají místní přístup k počítačovým technologiím, včetně internetu. Tříměsíční počítačové kurzy zakončilo zkouškou na telavské univerzitě do jara 2011 na 117 účastníků. Někteří z absolventů se stali IT manažery, údržbáři a techniky nabo učitelé IT. (Veide, 2010b)

³⁰ Výsledkem čehož 5 absolventů složilo národní zkoušky a stalo se univerzitními studenty a 10 uprchlických absolventů vyhrálo DAFI stipendium.

³¹ Složená z představitelů UNHCR, KRDF, UNDP a CRCC.

3.2.3 Zdravotní péče

Zdravotní péče byla po příchodu uprchlíků zajišťována zejména mezinárodními humanitárními organizacemi, které prováděly bezplatně celou řadu zdravotních úkonů (včetně rozsáhlých imunizačních programů); na základě vážného zdravotního stavu byly také desítky lidí přesídleny do třetí země. Humanitární organizace se postupně stahovaly a i UNHCR bude ukončovat v průběhu roku 2011 poslední zdravotnickou asistenci a bude starat jen o ty nejzranitelnější. V tomto roce by mělo také dojít k podepsání dohody s Ministerstvem zdravotnictví, práce a sociálních věcí o zjednodušení přístupu uprchlíků ke zdravotnickým službám. Některé z dřívějších zdravotnických projektů jsou už začleněny do veřejného zdravotnického systému. Lékařská péče je uprchlíkům dostupná ve zdravotním středisku v Duisi, nejbližší nemocnice je pak v 15 km vzdálené Achmetě. Doplňme, že v Gruzii funguje systém nepovinného, soukromého zdravotního pojištění.

3.2.4 Příjem-vytvářející projekty

Příjem-vytvářející projekty realizuje v Pankisi UNHCR a její partneři od roku 2006. Mezi roky 2006-2008 bylo financováno 46 mikroprojektů (v hodnotě více než 200 000 USD), ve kterých více jak 150 domácností získalo příjem, V letech 2009-2010 bylo financováno kolem 140 aktivit, z nichž 80% projektů stále funguje.

Jak vypadá cesta k realizaci takového projektu? Po té co je vyhlášen grantový program, absolvují přihlášení zájemci tréninky managementu, kde získávají pomoc při rozvíjení realistického podnikatelského plánu, včetně kompletního rozpočtu a výpočtu zisků. Komise po té rozhoduje, které žádosti budou přijaty, odmítnuty nebo ponechány k revizi. Pokud je projekt přijat, je podepsána s žadatelem smlouva a vyplacen grant. Pověřený člověk pak monitoruje progres realizace projektu, asistuje s nákupem materiálu a zařízením a radí v oblasti daňové registrace, do doby než je grantový program ukončen. Projekty se týkají oblasti výroby, zpracování, zemědělství, obchodu a služeb.

Paralelně s výdělečnými projekty byly vyhledávány zranitelné domácnosti (rodiče samoživitelé, staří, lidé se speciálními potřebami), které nebylo možné do projektu zahrnout. Těm byly poskytnuty **sociální grant** pro rozjezd drobnější obživy jako chov dobytka, ovcí nebo slepic. Sociální grant v letech 2009-2010 získalo 80 domácností.

„Větší polovina uprchlických domácností v Pankisi je tak na cestě k soběstačnosti.“ jak uvedla při rozhovoru vedoucí oddělení UNHCR pro styk s veřejností, Liene-Veide.

3.2.5 Sociálně-psychologické aktivity

S příchodem uprchlické vlny a návazného příchodu humanitárních organizací, působila v Pankisi i řada psychologů (zmiňme ty z MSF a ICRC). V posledních dvou letech působí v údolí jediná psycholožka, v komunitním centru v Duisi. Ta zároveň pracuje jako facilitátorka v **ženských spolcích** založených KRDF v Duisi, Tsinubani a Omalu. Zde se ženy pravidelně setkávají (dříve každý týden, teď jedenkrát do měsíce) a mají prostor jen samy pro sebe, diskutují různá témata, sdílí své zkušenosti, hledají řešení problémů a věnují se ručním pracem. Ženy jsou podporovány v účasti na sociálním životě komunity a psycholožka vzvyšuje mezi ženami povědomí o aktuálních tématech. Tato setkávání přispívají k psychické stabilitě žen, které se musí potýkat nejen se soukromými, rodinnými záležitostmi, ale i s problémy, kterým čelí v přijímající společnosti. Jak říká gruzínská psycholožka z Achmety, dojíždějící každý den do Duisi: *„Ze začátku byly ženy vůči utvářejícímu spolku trochu nedůvěřivé. Časem si ale zvykly a společná setkávání jim přinášela odpočinek. To, že tu tráví čas s psycholožkou, pro ně není stigmatizující. V tomhle byl udělán pokrok, místní o spolcích ví a přijímají je.“*

3.3 Kulturní dimenze

Přestože je Kavkaz obýván téměř šedesáti různými etniky, jde o oblast kulturně celistvou. Řada etnicky, jazykově a nábožensky velmi rozdílných národů vykazuje značnou kulturní spřízněnost projevující se v každodenním životě, hudbě, gastronomii, společenském bontonu, hodnotám nebo ve vztahu k ženám. Někteří znalci hovoří dokonce o jakési (pan)kavkazské (semi)civilizaci (Šmíd, 2006). Předpokládalo by se, že pro čečenské uprchlíky tak bude snadné se do gruzínské společnosti začlenit, obzvláště, pokud máme na mysli společnost v Pankiském údolí obývaném převážně Kisty, jejichž kultura má stejný základ³². Ve vztahu k majoritní, gruzínské společnosti, ale nastávají překážky.

³² Přesto se v jistých ohledech odlišuje, zejména v „pogruzínštění“, čemuž jsme se věnovali dříve v kapitole Obraz kistské kultury.

3.3.1 Gruzínská společnost Čečencům

Jedním z problémů na které uprchlíci obecně narážejí při příchodu do nové země je neznalost místního jazyka. Znalost gruzínského jazyka je pro místní integraci nezbytná, přestože uprchlíkům v Gruzii (stejně jako v ostatních post-sovětských zemích) stačí pro dorozumění se ruština. Mladá generace Gruzínů se postupně orientuje na anglický jazyk a znalost ruského jazyka u nich není samozřejmostí. Uprchlíkové děti a mládež si tak ne úplně vystačí s ruštinou při komunikaci se svými gruzínskými vrstevníky. Ti uprchlíci, kteří věří v odchod nebo možnost přesídlení (přestože třeba na přesídlení čekají už několik let) nejsou k učení gruzínštiny motivováni. K tomu přispívá i izolovanost údolí. V komunitním centru v Duisi probíhají od roku 2009 bezplatné kurzy gruzínštiny, které jsou přístupné všem věkovým skupinám uprchlíků, bylo tak vytvořeno několik učebních skupin. Znalost gruzínštiny usnadňuje cestu k lidem. S ruštinou se člověk může občas (zřídka, ale může) setkat s nepříjemnou reakcí Gruzínů, kteří navíc zaujímají jakýsi ambivaletní postoj k Čečencům.³³

„Hledala jsem si byt ve Tbilisi a zkoušela reagovat na různé nabídky v inzerátech. Pokaždé, když jsem volala, začala mluvit rusky a řekla, že jsem z Ruska, vlastníci bytu se nějak vykroutili, s tím, že už je byt pronajatý. Nehledě na to, když jsem řekla, že jsem z Čečenska. To zkončil hovor hodně rychle. Prostě cítíš, že se lidé bojí, už jenom slyší slovo Čečen. Protože tam, kde jsou Čečeni, tam jsou i problémy...“ Asya, grozenská žurnalistka a kreslířka žijící ve Tbilisi.

3.3.2 Čečenci gruzínské společnosti

Nad organizováním kulturních akcí prezentujících a rozvíjejících čečenskou kulturu bdí zejména Koordinační výbor čečenských uprchlíků. V lednu 2009 byly v Duisi pro děti a mládež otevřeny kroužky zpěvu a tance. Děti se učí i o kultuře a historii kavkazských lidí a jsou podporovány ve vzájemném porozumění. Učí se poslouchat muziku a hrát na různé hudební nástroje (balalajka, kytara, akordeon, buben). Čečenský folklor dále reprezentují v Gruzii, a občas i v zahraničí, profesionální soubory Pankisi (ve vesnici Jokolo) a Marshua Kavkaz (v Duisi, převážnou část souboru ale tvoří Kistové) a dále dětský soubor Lamast. Soubory vystupují v rámci regionálních kulturních akcí (např. Vainašský festival v Pankisi), účastní se největšího gruzínského

³³ Na jedné straně Gruzíni s Čečeny sympatizují pro jejich hrdinství a boj za nezávislost proti společnému nepříteli – Rusku. Na straně druhé si Gruzíni dobře pamatují konflikt v Abcházii v devadesátých letech, kde se čečenští žoldáci účastnili války po boku Abcházců proti Gruzínům.

folklorního festivalu Art Gene ve Tbilisi a pravidelně vystupují při oslavách dne uprchlíků pořádaného UNHCR.

Zejména v posledních dvou letech (2009-2010) si UNHCR dala záležet na příležitosti připomenout Gruzii, že součástí gruzínské společnosti jsou i čečenští uprchlíci. Na den uprchlíků (20.6.) byla modrým světlem osvětlena Matka Gruzie – majestátní kovová socha shlížející na Tbilisi. I na veřejných televizních kanálech se objevovaly spoty upozorňující na to, že to, že to, co uprchlíci nejvíce potřebují, je nebýt zapomenuti. Při slavení dne uprchlíků v roce 2009 bylo na tři sta dětí uprchlíků a IDPs přizváno do tbiliského zábavního parku v Mtatsmindě, kde si bezplatně užívalo. Zároveň probíhal i bazar s prodejem výrobků z příjem-vytvářejících projektů (oblečení, med, nábytek, šperky). V Pankisi byly organizovány různé sportovní soutěže pro děti, fotbalové zápasy a výlet do krajského města Telavi. (UNAG, 2009f) V roce 2010 oslavy probíhaly v Pankisi, kde pro místní byly opět organizovány sportovní soutěže (šachový turnaj, fotbalový turnaj, ping-pongový turnaj, zápasení), folklorní vystoupení místních i hostujících souborů, vystoupení divadelního sdružení Klauni bez hranic (Švédsko a Gruzie) a prodejní bazar s výrobky místních. Na bazaru byly prezentovány ruční práce, oděvy z šicí dílny, ložní prádlo, šperky, deky, výrobky a jídlo produkované v údolí (zejména pocházející z příjem-vytvářejících projektů a profesních kurzů). V rámci oslav dne uprchlíků bylo čtyřicet dětí uprchlíků bylo pozváno do Tbilisi (zvláště důležité pro nově naturalizované děti), kde navštívily prezidentův palác, muzeum okupace a děti dostaly knížky o gruzínské historii. KRDF: (UNAG, 2010c)

V údolí probíhají i další menší kulturní akce jako např. soutěž o čtenáře měsíce ve veřejné knihovně v Duisi, v rámci popularizace čtení. Uprchlíká komunita je aktivní i v oblasti sportu, což je taky účinný nástroj překračující etnické, kulturní, genderové a jazykové hranice. UNHCR, Gruzínská fotbalová federace, Asociace pouličního fotbalu organizovali poprvé v létě 2010 fotbalový turnaj s finálem v přímořském městě Batumi, kterého se účastnily děti uprchlíků z Pankisi, děti vnitřních uprchlíků z regionu Shida Kartli, Samegrelo a Tbilisi, včetně dvou týmů mentálně postižených dětí. V rámci doprovodného programu předvedly dívky ze všech regionů folklorní vystoupení. (UNAG, 2010b) Pro děti to byla jedinečná příležitost podívat se mimo pankiské údolí a poznat zase o něco víc Gruzii. Další významnou událostí pro děti čečenských uprchlíků bylo doprovázení gruzínského národního fotbalového týmu na stadion, při kvalifikačním šampionátu na EURO 2012., který se konal v říjnu 2010.

Za zmínku stojí vysílání gruzínského dokumentární film Alexise Javakhishvili z roku 2010, *Historie Vainachů v Gruzii*, z dokumentárního cyklu *Multietnická Gruzie*³⁴. Cyklus má za cíl přiblížit gruzínské společnosti etnické menšiny žijící v Gruzii a to hlavně skrze vyzdvižení toho, co mají tyto menšiny s Gruzíny společného (o žádných negativních zkušenostech dokument nevypráví, je tedy trochu stylizovaný). Poselstvím dokumentů je, že i tyto menšiny jsou rovnými spoluobčany Gruzínů a Gruzie je jejich vlast. Jak říká v dokumentu jedna z obyvatelk Pankisi, „*Já miluju Gruzii, ať se mnou klidně někdo soutěží v lásce k Gruzii!*“

I z tohoto je patrné, že i gruzínská společnost, po staletí multietnická, ale zároveň nacionalistická, má zejména po rozpadu SSSR, co dělat s „pestrou“ realitou. Nejsou to jen čečenští uprchlíci, s kým se musí Gruzíni konfrontovat, ale i samotní Kistové, kteří vedle Gruzínů žijí téměř dvě stě let. Stereotyp o Čečenech jako, teroristech a kriminálnících, je v gruzínské společnosti silně zakořeněn právě kvůli událostem v Pankisi. „*Cože!?! To jedete do Pankisi? Do údolí kriminálníků?*“ (pekař Tengiz, Tbilisi-Didi Digomi, 2009)

³⁴ V rámci cyklu jsou zpracovány dokumenty o Osetech, Kurdech, Židech, Azerbájdžáncích, Udinech a Ukrajincích.

4 Perspektiva obyvatel pankíského údolí

Na cestě k integraci uprchlíků v Pankisi již bylo mnohé vykonáno, jak je patrné z předchozí kapitoly, a přesto nenápadně, postupně uprchlíci odcházejí. Aktuální problémy se netýkají už jen uprchlíků, nýbrž všech obyvatel tohoto tichého údolí. Tyto problémy jsou spojeny se zdejší celkovou ekonomickou situací a se změnou společenských pořádků v poslední dekádě.

4.1 Integrace uprchlíků jako volba nebo nutnost?

Těsně po příchodu uprchlíků na začátku 21. století nebylo možné podnikat kroky vedoucí k jejich integraci. Počítalo se s tím, že masa lidí se bude chtít navrátit domů nebo se dostat na „západ“, k čemuž docházelo. S postupnou stabilizací regionu a stabilizací počtu uprchlíků (přesto s neustále klesající tendencí), už se dalo o integraci přemýšlet a postupné plánování strategie integrace reagovalo na průzkumy prováděné mezi uprchlíky zejména v posledních pěti letech. Z vnějšího pohledu se integrace jevila jako nejvhodnější řešení. Byli si tím ale jisti i uprchlíci samotní?

4.1.1 Úspěšnost integračních snah pomáhajících organizací

V předešlé kapitole jsme zmapovali nejviditelnější aktivity, jejichž cílem bylo přispět k začlenění uprchlíků do společnosti. Za jejich realizaci sklidila UNHCR (hlavní patron Pankisi) uznání i od kolegů ze Severního Kavkazu a Ázerbajdžánu, kteří se věnují řešení situace čečenských uprchlíků v těchto zemích³⁵ a kteří se v Pankisi sešli za účelem sdílení zkušeností v květnu 2009. Reprezentanti byli ohromeni rozsáhlými programy: právními, socio-ekonomickými, kulturními, vzdělávacími, lékařskou a psychologickou pomocí, programy na zajištění přístřeší a obydlí (včetně dřeva na topení a dalších nepotravinových položek), komunitními službami a výdělečnými projekty. (Murray-Jones, 2009b) Programy byly realizovány i zásluhou dalších

³⁵ Při společné diskuzi v Pankisi, zástupci UNHCR z Baku konstatovali, že integrace čečenských uprchlíků v Ázerbajdžánu není možná a v případě tmnějších uprchlíků se jako nejhodnější jeví přesídlení do třetí země.

organizací (NRC), vládních institucí, místními a uprchlíky samotnými (Koordinační výbor čečenských uprchlíků a další iniciativní obyvatelé Pankisi).

To je důležité, že se podařilo velkou část uprchlíků mobilizovat a že se skrze nabízené programy a kurzy mohli seberealizovat. Obecně uprchlíci, kteří nemají přístup ke vzdělání, rekvalifikaci nebo ke zdrojům příjmu, ztrácejí chuť do života a letargicky se spoléhají na vnější pomoc. Jejich potenciál a schopnosti se nerozvíjejí, a nemají ani příležitost přispět k rozvoji hostitelské země. Uprchlíci v Pankisi příležitost k rozvoji mají a mají jich čím dál tím víc (jak to u uprchlíků často bývá, jsou to i v případě Pankisi ve velkém procentu ženy, které mají chuť a potřebu něco dělat).

Mezi uprchlíky se velké popularity těšily kurzy počítačové techniky a kurzy angličtiny (což zřejmě souvisí s přáním odejít na „západ“). Jak referují statistiky místních organizací, kurzy angličtiny navštěvovalo 25 % uprchlíků. Nejúspěšnějšími jsou ale výdělečné projekty. Díky nim si polepšila značná část uprchlíků, podle průzkumu prováděného MRA, 40 % domácností získalo příjem 100 GEL (UNAG, 2009g). Takový příjem ale stále zajišťuje jen základní přežití, vezmeme-li v úvahu, že ceny většiny potravinových produktů jsou srovnatelné s cenami v České republice.³⁶ Není pak tedy divu, že velká část uprchlíků stále sní o návratu do vlasti, nebo ještě lépe o odchodu.

4.1.2 Když sousedé odcházejí

Zatímco statistiky a výroční zprávy pomáhajících organizací tak vyvyšují dosažené úspěchy, pomalu dochází k postupné depopulaci Pankisi. A nejsou to jen uprchlíci (jejichž počet se v posledních letech zmenšuje o několik desítek ročně) ale i místní Kistové. Důvodem pro odchod jsou dnes převážně špatné socio-ekonomické podmínky údolí. Ty se sice pomalu zlepšují a zlepšily se zejména ve srovnání s přelomem století, stále ale místním nestačí ke spokojenému životu. Těm, co se podaří dostat na západ, jsou inspirací pro ty, co se ještě nerozhodli odejít.

³⁶ Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že např. učitelé, jejichž průměrný plat se v Gruzii pohybuje kolem 150-300 GEL, mají velké problémy s penězi vystačit, zvláště pokud jsou jedinými, kdo v rodině vydělává. Rodiny jsou tak závislé na vzájemné pomoci příbuzných a přátel a na vlatních zdrojích (pole, zahrada, dobytek). Pětičlenná rodina s příjmem 300 GEL, je schopná si zajistit základní potraviny, zaplatit měsíční poplatky (elektřina, voda) a věci denní potřeby (s tím, že například oblečení se kupuje už použité, nebo ho darují příbuzní). Pak už ale nic víc.

„Před pár týdny odešli sousedi, Kistové. Celá rodina. Jsou teď v Dánsku v uprchlickém táboře, ani prý nebyl takový problém se tam dostat. Myslím, že taky půjdu do Dánska.“ (Beka, 28 let, Jokolo)

Místní obyvatelé, ať už uprchlíci nebo Kistové, jsou „dobře“ informováni o možnosti získat azyl v západní Evropě, využívají k tomu sítě svých příbuzných a známých, kterým už se na západ podařilo dostat. Často jsou ale jejich představy o cestě na západ zkreslené, nebo, i když mají reálnou představu, pořád je pro ně perspektivnější rizikovou cestu podniknout, než zůstat v Pankisi.

„To ano, máme teď gruzínské občanství. Ale ztratili jsme uprchlický status, tak teď máme jen malou šanci dostat azyl na západě. Myslím, že by bylo lepší zůstat uprchlíkem.“ (Adlan, 21 Jokolo)

„Po dvou letech jsem přijel do Pankisi ke svým přátelům, které беру jako svou rodinu. A za ty dva roky, se u nich doma nic nezměnilo. Nic. Jejich dům, co postavili pár let zpět, vypadá pořád stejně-holé stěny a nejzákladnější vybavení, jejich zahrada je neobděláná. A přitom nemá Islam co na práci. V Grozném pracoval jako zlatník, on i jeho rodina si žili výborně. A pořád věří, že se do Grozného vrátí, tak proč by měl plýtvat energií a peníze tu. Jeho žena chce ale do Francie a za tím jsou tady.“ (Roman Staněk, český novinář, Jokolo, říjen 2010).

Pravdou je, že mnozí uprchlíci, kteří žili dříve v Grozném, byli zvyklí na všechny výdobytky civilizace a najednou se ocitli na vesnici v zapadlém horském údolí.

„Já jsem studovaná umělkyně – profesionálka ve hře na národní folklorní nástroje. A já že se tu mám starat o krávy? Ne, mám tady pole, sadím brambory, kukuřici, zeleninu, protože musím, aby jsme měli co jíst. Humanitární pomoc už nedostáváme a plat učitelky hudebky ve škole nám stačí tak tak. V Grozném jsme měli dva byty na hlavní třídě! Tady není budoucnost...jakmile to půjde, celá rodina odejdeme...“ (Bela, 48, Jokolo)

Právě uprchlíci z Grozného si přáli, pokud by měli zůstat v Gruzii, žít v hlavním městě Tbilisi, a ne na venkově. Uprchlíci kistského původu pak preferovali zůstat v Pankisi, se kterým je spojovaly rodinné svazy. Uprchlíci tedy nadále zůstávají v Pankisi. Z vnějšího pohledu se jeví jako nejvhodnější řešení uprchlíky integrovat do gruzínské společnosti. A uprchlíci připouštějí, že jestli jim nezbude jiné řešení, souhlasí s ní.

4.2 Projekty rozvoje Pankisi

Přestože už Pankisi ztratilo zájem a pozornost jak velkých humanitárních organizací, tak médií, nadále nad ním drží ochrannou ruku UNHCR a nově i UNDP, která se zdejšími partnery realizuje projekty na komplexní rozvoj oblasti.

4.2.1 Od uprchlického programu k celkovému rozvoji komunity

V letech 2010 a 2011 dochází ke klíčovému bodu integračních snah. Uprchlíci a dřívější uprchlíci, stále čelí mnoha každodenním výzvám a traumata spojená s přemístěním, bolest ze ztráty domova a blízkých nemůže být nikdy úplně překonána. Nicméně problémy v Pankisi jsou dnes mnohem více spojeny s obecně chudými ekonomickými podmínkami v údolí a jeho izolací, než s dřívějším únikem z konfliktu. A těmto problémům čelí všichni obyvatelé údolí. To znamená, že ekonomické a infrastrukturální výzvy v údolí je potřeba řešit systematickým rozvojem spíše než individuální humanitární pomocí. UNHCR souhlasila se sesterskou agenturou UNDP převzít kancelář v Achmetě a vyvinout multi-sektorální rozvojový program pro Pankisi.³⁷ Ten byl koncipován na základě tříměsíčního průzkumu potřeb v létě 2010. Průzkum zahrnoval i průzkum pracovního trhu, na základě kterého byly identifikovány nejvíce preferované profese (zemědělské - chovatelství, včelařství a zpracování mléka; stavitelské – zednictví, truhlářství), na což navazovalo pořádání profesních kurzů (zmíněné v dřívější kapitole) a poradenské kurzy pro drobné zemědělce. V těchto aktivitách se bude pokračovat i nadále. (UNAG, 2010d)

Uprchlíci po celou dobu spoluzití s místními obyvateli „soutěžili“ o přístup k sociálním prostředkům, což vedlo k napětí mezi komunitami v údolí. Proto bylo přirozené, že zejména v posledních letech byli do projektů přispívajících k rozvíjení možností uprchlíků zapojováni i místní obyvatelé. Program UNDP přistupuje k integračním potřebám uprchlíků a rozvoji pankiského údolí pomocí participačních metod zahrnujících obě komunity (uprchlickou i místní) spolu vládou, občanskou

³⁷ Přesto UNHCR nadále pokračuje skrze místní partnery- zejména v oblasti diplomatické ochrany, právního poradenství, lobování za zlepšení národní legislativy v oblasti uprchlictví, skromné peněžní pomoci pro nejzranitelnější uprchlíky (v roce 2011 se jedná o přibližně 200 uprchlíků: staří, postižení, rodiče-samoživitelé, – jedná se např. příspěvek na zazimování, měsíční příspěvek, příspěvek 12ti měsíční částky pro domácnosti, ve kterých byl naturalizován jeden nebo více rodinných členů), naturalizace a spojené integrace (projekt trvalých přístřeší) a v oblasti profesních tréninků.

společností a zástupci ze sféry podnikání³⁸. Právě budovat partnerství se soukromým sektorem a podpora zapojení podnikání hrají důležitou roli v ekonomickém rozvoji oblasti.

K rozvoji údolí přispívá i agro-turismus, který zde podporuje polská rozvojová agentura od roku 2004. Turistický potenciál údolí a jeho atraktivnost zvyšuje právě jeho nedávná historie, přitažlivá pro západní turisty. Ta samá historie ale samotné Gruzíny (s výjimkou novinářů a lidsko-právních aktivistů) nutí, aby se této oblasti vyhýbali.

„A to jste se tu nebály? Mezi bandity - jak to o nás říkají? Podívej se, na moji tvář - no nevypadám jak terorista?“, dává se do smíchu řidič, kistínský uprchlík, který nás veze do vesnice Jokolo v březnu 2009. „Když se podíváš kolem, vidíš že se tu nic neděje, jen pár vesnic kolem řeky a krásy...“

Jsou to zejména laskaví, pohostinní místní lidé a jejich specifická kultura, co se vrývá do paměti těch, co údolí navštíví. Pankisi je jediné místo na světě, mimo Čechensko, kde můžou turisté pocítit čechenskou (kistínskou) kulturu v její komplexnosti a každodennosti. Hory Velkého Kavkazu obklopující údolí mu přidávají na atmosféře. Místní jsou na krásu své přírody náležitě hrdí, nicméně většina turistů navštěvujících Gruzii zavítá do jiných, mnohem atraktivnějších míst Gruzie, kterými tato malá kavkazská země oplývá. *„To ano, Poláci nám tady hodně pomohli. Viděla jsi ty internetové stránky o Pankisi? Je tam i moje adresa, jako že přijímám hosty. Ale abych pravdu řekla, těch pár desítek turistů z Polska co přijíždí v létě do Pankisi, nikoho z bídy nevytrhne. Těch rodin, co nabízejí ubytování je už docela dost a turistů málo. Spíš si člověk trochu zvýší příjem a doví se, co je nového ve světě.“ Chedi, 54, z vesnice Duisi.* Turistickou „klientelu“ tvoří vedle Poláků zejména mladí dobrovolníci Evropské dobrovolnické služby působící v Gruzii a v létě 2010 přijela i první organizovaná výprava českých turistů. Nicméně, jak říká Chedi, v závěru se jedná jen o několik desítek turistů ročně. Perspektiva turismu v Pankisi je, nicméně jako doteď bude zasahovat zejména „alternativní“ turisty. Jen stěží lze očekávat, že gruzínské ministerstvo pro turismus začne s kampaní proklamující Pankisi jako „jedno z nej míst stojících za vidění“.

Pro socio-ekonomický rozvoj údolí je tedy stěžejní vytváření pracovních míst a související zvyšování kvalifikace místních (skrže profesní tréninky), což jsou i hlavní

³⁸ Jde o pilotní program, který by měl být později aplikován i v jiných oblastech Gruzie, kde vnitřní uprchlíci čelí spolu s místní komunitou nelehkým socio-ekonomickým podmínkám. (UNDP) Program bude sloužit jako model i pro jiné země potýkající se s výzvou ntegrace uprchlíků.

body rozvojového programu, spolu s podporou zemědělství (zmiňme projekt výstavby mlékárny v Pankisi v průběhu roku 2011), obnovou infrastruktury a asistencí místním správním orgánům (UNAG, 2010d).

4.2.2 Příjem-vytvářející projekty jako vhodný nástroj integrace a jako nástroj prevence sociálně patologických jevů

„Dej člověku rybu a nakrmíš ho na jeden den. Nauč ho chytat ryby a nakrmíš ho do konce života.“

Toto známé, moudré přísloví shrnuje cíl nejefektivnějšího nástroje integrace uprchlíků v Pankisi. Jak říká uprchlice Razet, která úspěšně provozuje malou šicí dílnu v Duisi:., *Nejlepší způsob, jak pomoci, je dát nám prostředek, který nám dovolí být opět nezávislími, soběstačnými a svobodnými. Ten moment, kdy byla moje šicí dílna otevřena, byl největší a nejšťastnější od té doby, co jsem se stala uprchlicí.*“ (podle Murray-Jones, 2009c). Připomeňme, že mezi lety 2006 – 2010 bylo realizováno téměř 200 příjem-vytvářejících projektů, z nichž 80 % stále funguje! Příjem-vytvářející projekty snižují riziko vytváření „syndromu závislosti“ na pomoci, posilují schopnosti, sebedůvěru a nezávislost uprchlíků a jejich psychickou odolnost a přidávají jim na jejich sociálním statusu. Nezaměstnanost je frustrující zejména pro muže, kteří tak selhávají ve své roli živitele rodiny.

„Dostat grant, bylo způsobem jak vzít život opět do vlastních rukou – stát se nezávislým a být schopný postarat se o svou rodinu, být částečně zpátky v normálním stavu.“ Říká Ramzan, který opět (stejně jako dříve v horách Čečenska) začal chovat včely a prodávat med.

„Aláh nám říká, že není dobré držet ruce natažené k žebrání.“ Říká Anzor, dřívější grozenský policajt, který založil truhlářskou dílnu, ve které teď dokonce zaměstnává dalších šest lidí. *„Stal jsem se skutečně šťastným a naplněným, když jsem byl konečně schopný dát své ruce do kapes spolu s penězi, které jsem vydělal. Už jsem nemusel nikoho prosit o pomoc.“* (podle Murray-Jones, 2009c)

Dalším úspěšným mistrem jiné truhlářské dílny v Pankisi je Šota, který se teď cítí být součástí země, která mu poskytla přístřeší, když byl na dně. A před Vánocemi v zimě 2010 se svěřil, že část peněz, které utržil na vánočním bazaru ve Tbilisi, chce

věnovat jednomu z tamějších dětských domovů. „*Gruzie nás podporovala deset let. Jsem hrdý, že tu laskavost můžu konečně oplatit.*“

Mnoho uprchlíků vytvořilo v údolí úspěšné „byznysy“ po obdržení počátečních rad, tréninků a grantů. Mezi mnohými prosperujícími projekty jmenujme: rybí farmy, obchod se zeleninou, železářství, lékárnou, kadeřnictví, autoopravny a další. Výrobky a služby jsou užívány samozřejmě jak uprchlíky, tak místní komunitou. (Sunjic, Murray-Jones, 2009). A některé projekty dále expandují. „*Za údolím je velký trh, potřebujeme jen pomoci se na něj dostat.*“ Říká Ramzan, který chce založit společnost včelařů za účelem prodeje jejich kvalitního medu. Truhlář Anzor má také ambiciózní plán – rozšířit výrobu a začít provádět i truhlářské kurzy.“ (podle Murray-Jones, 2010)

Profesní tréninky a příjem-vytvářející projekty, které často doprovází i vytvoření nových pracovních míst, se jeví jako řešení problému nezaměstnanosti mládeže.

4.3 Sociálně-patologické jevy a další výzvy v Pankisi

V této závěrečné podkapitole se dotkneme problémů, které dnes visí nad pankiským údolím, a jejichž přehlížení by mohlo v blízké budoucnosti přinést narušení stability, která zde byla v posledních letech dosažena. Příliv čečenských uprchlíků přinesl narušení mezi-etnických vztahů (o kterém se zmiňujeme dříve) ale i novou kulturní realitu. S příchodem Čechů se kistská kultura dostala do konfrontace s čečenskou. Kistové tak přirozeně začali přehodnocovat svou kulturu, ptát se, kdo jsme my a kdo oni, což otřásl jejich identitou. Melikishvili (2003) mluví o „krizi etnokultury“. Jedním z kulturních jevů, který do té doby nebyl v údolí přítomen v plné míře, je vahábismus.

4.3.1 Vliv rozšiřujícího se vahábismu na nezaměstnanou mládež

Při návštěvě Pankisi zaregistruje množství nic nedělajících mladých mužů, trávící čas na „biržách“ (místa pro odpočinek, setkávání mužů, hraní deskových her, případně pití alkoholu) nebo za zdmi domů sledující jeden z mnoha televizních kanálů. Vysoký počet mužů ve věku 20-30 let je následek populačního boomu v Pankisi v osmdesátých letech. Vezmeme-li v úvahu, že dnes dorůstá generace dětí války (dětí uprchlíků, které poznaly válku se všemi jejími dopady) číslo „bez dělníků“ nám ještě stoupne.

Přihlédneme-li k ne zrovna příznivé ekonomické situaci v údolí a omezeným možnostem, není divu, že tato mládež pak snadno podléhá radikálním ideologiím, především vahábismu (který je jinak i v samotném Čečensku cizorodým prvkem, nicméně který si nachází stále více příznivců i v Pankisi).³⁹ Ten dorazil do Pankisi poprvé spolu s první vlnou uprchlíků po první rusko-čečenské válce.

„Ne, já nejsem vahábista. Ale od přátel co chodí do mešity vím, že mula káže jihad proti Rusku, a mladí na to slyší. Někteří už odešli do Čečenska. Cesta není složitá. Odjedeš do Ázerbajdžánu a přejdeš hranici do Dagestánu – Rusové ji moc nehlídají – a pak do Čečenska.“ Sděluje mi známý z vesnice Jokolo, načež vytáhne mobil a ukáže fotku zakrvácené hlavy. „To byl můj kamarád, dal se do odboje, pár týdnů zpátky ho zabili v Čečně při přestřelce s Rusama.“

„Dokončil jsem práva. Chtěl jsem studovat konfliktologii, ale tam jsem měl problém s přijímačkami. Takže jsem teď oficiálně advokát. Už skoro rok hledám práci, ale nedaří se mi. Myslíš, že chce někdo zaměstnat právníka – Čečena? Ne, vůbec. Když se někde ukáže nějaké místo, Gruzínci se nejdřív starají, aby tam posadili někoho ze svých známých. Měl jsem pár nabídek mimo obor, ale s takovým platem, že po té, co bych zaplatil za nájem ve Tbilisi a dopravu, by mi sotva stačilo na jídlo. Tady v Pankisi práce není, můžu dělat maximálně pastýře. Ještě jsem se úplně nerozhodl, ale myslím, že půjdu do Čečenska, k bojovníkům. Mám tam kamarády. Co tady...raději udělat něco užitečného pro Čečensko.“ (Aslan, 22, Jokolo)

Všechny aktivity přispívající k rozvoji údolí, ať to jsou vzdělávací a profesní kurzy, nebo výdělečné projekty spojené s vytvářením pracovních míst, jsou i cestou k řešení problému situace nezaměstnané mládeže, která v Pankisi nevidí perspektivní budoucnost. Dalším aspektem nezaměstnanosti je fakt, že mladí mužové mají problém se oženit. Podle tradice totiž muž musí svou nevěstu zaopatřit novým oblečením a zejména množstvím šperků, které dosahují vysoké ceny a které bez peněžního příjmu nejsou schopni pořídit (v některých případech se pomůže „složit“ celá rodina ženicha). Frustrace tak narůstá, nehledě na to, že si mladí často stěžují, že v údolí „není co dělat“.

„Chodíme hrát fotbal, máme tu jednu kavárnu, jezdíme na koních, v létě plavat

³⁹ Už humanitární organizace BART (dnes nefungující) založená uprchlíky v Pankisi, si kladla za cíl pomáhat se vzděláváním dětí a pomáháním hledání práce mládeži. Jak řekl její zakladatel Sayd Masayev: „Jestli se nám povede, aby tyto děti neskončily v kriminále, aby se nestaly součástí narkobyznysu, aby neměly důvod se vyhazovat do povětří, bude náš cíl splněn. (pres)

do řeky...to je tak všechno. Chybí nám tady nějaký sportovní stál, kde bychom mohli zápasit a učit se bojová umění. A pořádné hřiště!“ jak říká Adlan z Jokola, nějaké nápady a představy mladí mají. Podle nich ale chybí realizátor, nebo jakýsi „investor“, který by vše zařídil. *„Kdyby někdo přišel a přinesl s sebou finance. To by se daly dělat věci! Tady podél řeky by se postavil bulvár, pro turisty, a tady letní kemp, včetně chatek na pořádání táborů pro děti..“*.

4.3.2 Mezigenerační napětí

Pod vlivem vahábistické propagandy se změnil i tradiční systém hodnot, který byl vždy charakterizován náboženskou tolerancí. Starší generace, vyznávající sufismus horalů, je znepokojená tím, že mladí ztrácejí jejich tradiční hodnoty. A bojí se rozšiřování arabské kultury, která ohrožuje nejen jejich etnickou identitu, ale i vztahy se sousedními etnickými a náboženskými skupinami (vahábisté považují za nevěrce i sousední Dagestánce a Ázerbajdžánce, jejichž islám je dle nich kontaminován pohanstvím).

„Máme víru našich předků. Vahábité říkají, že jsme slepí a že oni jsou jedinými lidmi, kteří následují pravou islámskou tradici. Čečenci jsou také proti nim, ale během války, zatímco byli v těžké situaci, jim vahábité dávali peníze. Uplatili naše mladé. Když se někdo modlí podle jejich víry, dají mu jeden dolar. My věříme, že modlení za peníze je nepřijatelné. Hodně mladých lidí, kteří odešli z Dusi do arabských zemí, byli posláni vahábity. Chtějí obrátit naše mladé, kteří umí používat zbraně. Nosí jiné oblečení než my. Nemají žádný respekt k našim tradicím.“ Jak říká jeden z Kistů v Duisi. (podle Sanikidze, 2007)

Kistští i čečenští rodiče zkoušejí umírnit své mladé a nutí je stříhat si vousy (nošení brady je zanechem vahábistů). Mnozí tvrdí, že vahábité platí mladým lidem 100-150 \$ na měsíc, aby si udrželi jejich podporu. Staří říkají: *„To není víra, protože oni platí za kupování duší.“*

Padesátiletý Guram z Jokola je také znepokojen: *„Víš, třeba u nás po tradici ctíme staré lidi. Když jede muž na koni a míjí starého člověka, musí slézt z koně, pozdravit a pak může pokračovat v jízdě. Vahábítům je to ale jedno. Klidně si jen tak projedou kolem!“* Jeho žena Bela dodává: *„Jejich ženy jsou celé, až na tvář, zahalené. To tady nikdy nebylo. Dokonce si vahábisté stěžují, že máme v kulturním domě zkoušky s naším ansámblem, a že je prý při modlitbách rušíme hlasitou hudbou! Tak jsem jim řekla, jo, když mi postavíte novou zkušebnu, půjdu jinam!“*

„Naše víra je islám, který jsme dostali od našich předků. Je tu Arab co koupil dům v Duisi. Obrátil kolem dvaceti mladých. Nerespektují naše tradice. Dovolují sňatek mezi příbuznými (což je zakázáno adatem). Jsme proti nim a jsme dokonce připraveni prolít nějakou krev.“ Z rozhovoru Sanikidzeho (2007) s obyvatelem Duisi roku 2005. Situace se ale dodnes nezlepšila. *„Nevím, nevím. Něco tady visí ve vzduchu....k něčemu brzy dojde.“* říká Pridon z Jokola, na podzim roku 2010. *„Těch deset roků, co tady žijeme všichni spolu, Kistové i Čečeni, byla dost dlouhá doba na to, abychom se učili, jak žít spolu. Jediní, kdo tady dělají problémy, jsou teď vahábisté, kteří kazí naši mládež.“*

Závěr

Napříč prací jsme komplexně sledovali příběh čečenských uprchlíků a dopad jejich masového přílivu na malé území v severovýchodním koutu Gruzie, která jim nebyla schopná na přelomu tisíciletí zajistit ani bezpečí, ani potřebné životní podmínky. To vedlo k masivnímu odlivu uprchlíků v letech po jejich příchodu. V posledních pěti letech se pomáhající organizace a vládní instituce systematicky zaměřily na začlenění do společnosti těch, co zůstali.

Špatné socio-ekonomické podmínky mají dopad na všechny obyvatele údolí. Na ně reagují i nové programy, které by měly zvýšit pracovní příležitosti v tomto malebném, leč chudém údolí. Zvyšování vzdělání, pracovní kvalifikace a následná realizace projektů drobného podnikání, napomáhají k integraci uprchlíků – zvyšují jejich sebedůvěru, vrací psychickou stabilitu, činí je nezávislymi na pomoci, zaměstnání uprchlíci se více podílejí na životě společnosti, získávají vyšší sociální status a příjem, díky kterému se mohou postarat o své rodiny. Tyto aktivity přispívají i k prevenci sociálně-patologických vlivů, které jsou v Pankisi spojeny s rozšiřujícím se vahábismem a jeho vlivem na nezaměstnanou mládež, která se radikalizuje.

Jak je v práci patrné, pro integraci uprchlíků byly provedeny mnohé kroky na různých úrovních, ve všech oblastech integrace. Přestože realizované projekty se zdají být úspěšné, uprchlíci i místní obyvatelé, ale nadále odcházejí! Ti, co zůstávají, zůstávají často prostě z důvodu, že jim prakticky nic jiného nezbývá, a kdyby si mohli vybrat, odešli by - nejlépe na „západ“.

V průběhu vytváření této práce se mi potvrdilo, že nelze vycházet pouze z názorů a materiálů „jedné strany“. (Nejen) pomáhající organizace mají tendenci vyzdvihovat své úspěchy a šířit „svůj“ pohled na daný problém. Přestože se z vnější strany jeví integrace jako nejvhodnější řešení situace uprchlíků v Pankisi, názory uprchlíků a přijímající komunity se často liší. To jsme se snažila doložit vkládáním citací obyvatel Pankisi.

Ano, Kistové přijali uprchlíky a poskytli jim útočiště, tak jak to velí kavkazský zákon pohostinnosti. Počítá se ale, že každý host jednou odejde. Pokud hosté zůstávají víc jak deset let, nemusí se hostující společnost cítit pohodlně a bezpečně, jak je

v našem případě patrné. Zvláště pokud tito hosté přinášejí odlišnosti výrazně narušující pořádky a zvyklosti, zavedené před jejich příchodem.

Příběh čečenských uprchlíků ještě není u konce. Nabízí se otázka: jak posoudit, byla-li integrace završena? Jaká jsou měřítka úspěšné integrace? Každý uprchlík si musí zodpovědět sám za sebe, jestli už se cítí být součástí společnosti, ve které žije. A protože, jak víme, integrace je procesem oboustranným, společnost si stejně tak musí zodpovědět, jestli příchozího považuje za svou součást. Může tedy dojít k úplné integraci čečenských uprchlíků v tak tradiční komunitě, jaká je ta v Pankisi? Pro dokreslení uvedu příklad Gruzínky, která se provdala za Kistu do Pankisi, a jak sama, říká, ani po dvaceti letech života tady, ji místní komunita úplně nepřijala a ona musí neustále obhajovat svou pozici.

Kdybychom se drželi pouze definice integrace podle UNHCR (strana 12), řekli bychom ano, k integraci dochází. Tato definice, ale nezahrnuje všechny aspekty integrace.

Na tuto teoretickou práci, byť obohacenou autentickými výpověďmi uprchlíků, by bylo vhodné navázat empirickým výzkumem provedeným mezi uprchlíky, přijímající komunitou a pomáhajícími organizacemi a vládními institucemi, v otázce úspěšnosti integrace uprchlíků, a následným srovnáním jejich úhlů pohledu.

Seznam literatury

- Anchabadze, G. (2009). *The Vainakhs : The Chechen and Ingush*. Tbilisi : Caucasian House.
- Baršová, A., Barša, P. (2005). *Přistěhovalectví a liberální stát: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
- მელიქიშვილი, ლ. (2003) *კრიზის ეთნოკულტურის და უსაფრთხოების საზოგადოების : პანკისის რეგიონი*. თბილისი : ინსტიტუტი ისტორიის და ეთნოლოგიის იმ. ი. დჟავახიშვილი, კავკასიური მსოფლიო, დემოკრატია და განვითარების ინსტიტუტი.
- Murray-Jones (2009b). Protection meeting. *Refuge, უბეჯილესი, თავშესაფარი*, č.2, s.11.
- Murray-Jones (2009c). Stories from refugees. *Real People, Real Needs*. December, s.1-3.
- Šmíd, T. (2006). Etnické konflikty na Kavkaze a jejich humanitární dopad. *PŘES hranice, lhostejnost, předsudky*, r.3, č. 6, s.2.
- Štefanec, M. (2006). „Válka v Čečensku řadě lidem vyhovuje,“ říká představitel čečenských uprchlíků žijících v gruzínském údolí Pankisi Said Madaev. *PŘES hranice, lhostejnost, předsudky*, r.3, č. 6, s.9-10.
- UNAG (2009a). Naturalisation as a final step towards sustainable local integration process. *Refuge, უბეჯილესი, თავშესაფარი*, č.1, s.7.
- UNAG (2009b). Naturalization. *Refuge, უბეჯილესი, თავშესაფარი*, č.2, s.2.
- UNAG (2009c). Refugee survey in Pankisi valley. *Refuge, უბეჯილესი, თავშესაფარი*, č.3, s.3.
- UNAG (2009d). University scholarship opportunity for refugees. *Refuge, უბეჯილესი, თავშესაფარი*, č.3, s.15.
- UNAG (2009e). Housing and assistance pilot project of UNHCR. *Refuge, უბეჯილესი, თავშესაფარი*, č.3, s.4-5.
- UNAG (2009f). World refugee day 2009- „Real people, real needs“. *Refuge, უბეჯილესი, თავშესაფარი*, č.3, s.3-5.

UNAG (2009g). Income generating grants. *Refuge, უბეჯიუცე, თავშესაფარი*, č.2, s.12-13.

UNAG (2010a). Respected refugees and partners. *Refuge, უბეჯიუცე, თავშესაფარი*, č.3, s.2.

UNAG (2010b). Football therapy 2010. *Refuge, უბეჯიუცე, თავშესაფარი*, č.3, s.9-10.

UNAG (2010c). World refugee day 2010 in Georgia. *Refuge, უბეჯიუცე, თავშესაფარი*, č.2, s.3.

UNAG (2010d). Mooving forward : UNDP boots local development in Pankisi. *Refuge, თავშესაფარი*, č.3, s.5.

UNHCR (2010). Comprehensive needs Assessment. *UNCR Georia 2011 Operation*. November. s.1-2.

Internetové zdroje

CIVIL, (2004): Russian Officials Visit Pankisi [on-line]. Dostupné 3.4.2011 z <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=7090>

HRIDC (The Human Rights Information and Documentation Center) (2006). *The Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment of Chechens Living in Georgia*. Dostupné 3.3.2011 z <http://www.humanrights.ge/files/Chechen%20Torture%20in%20Georgia%20-%20JZ%2011-04-06.pdf>

KRDF (2009): Kachetian regional development foundation [on-line]. Dostupné 3.3.2011 z <http://www.krdf.ge/home>

Kuric, A. (1997). *Uprchlíci a sociální práce*. Brno : Bekros. Dostupné 5.4. 2011 z http://www.unhcr.cz/dokumenty/studie_socprace.pdf

Kurstikidze, S., Chikovani V. (2002). *Georgia's Pankisi Gorge : An Ethnographic Survey*. Berkeley : University of California. Dostupné 28.3.2009 z <http://escholarship.org/uc/item/64d7v9hj>

Miklušáková, M. (2008a): Přesídlení uprchlíků jako trvalé řešení [on-line]. Dostupné 28.2.2011 z <http://www.unhcr.cz/ochrana/?cid=495>

- Miklušáková, M. (2008b): Integrace uprchlíků [on-line]. Dostupné 22.2.2011 z <http://www.unhcr.cz/ochrana/?cid=488>
- Modráková, T. (2009). Reflexe konceptu integrace a promítnutí jeho definice do přistěhovaleckých politik na příkladu České republiky (Diplomová práce). Brno : Masarykova univerzita. Dostupné 22.2.2011 z http://is.muni.cz/th/78859/fss_m/?lang=en
- MPSV (2006). *Koncepce integrace cizinců v roce 2005 a její další rozvoj*. Praha : MPSV. Dostupné 2.3.2011 z http://www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf
- Murray-Jones, S. (2009a): Georgia issues travel documents to Chechen refugees [on-line]. Dostupné 12.10.2010 z <http://www.unhcr.org/49e5f5962.html>
- Murray-Jones, S. (2010): Georgia project leads the way for socio-economic integration of refugees [on-line]. Dostupné 8.2.2011 z <http://www.unhcr.org/4d0f73fd6.html>
- Pankisi, (2009): Fundacja „Marszua Kawkaz” [on-line]. Dostupné 2.3.2011 z <http://www.pankisi.org/cgi-bin/blosxom.cgi/polish/marshua>
- Prześlakiewicz, P. (2009): Historia regionu i ludzi [on-line]. Dostupné 7.2.2011 z <http://www.pankisi.org/cgi-bin/blosxom.cgi/polish/historia>
- Rychlá, L. (2008): Dobrovolné návraty jako trvalé řešení problému uprchlíků [on-line]. Dostupné 3.3.2011 z <http://www.unhcr.cz/ochrana/?cid=494>
- RSF (2008): The Roddy Scott foundation [on-line]. Dostupné 2.3.2011 z <http://www.roddyscott.co.uk/index.html>
- Sanikidze, G. (2007). Islamic Resurgence in the Modern Caucasian Region : “Global” and “Local” Islam in the Pankisi Gorge. In Tomohiko, U. (Ed.), *Empire, Islam, and Politics in Central Eurasia* (s.263-280). Sapporo, Japan : Slavic Research Center. Dostupné 28.11.2010 z <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=108391>
- SOZE (2008): Integrace imigrantů do vzdělávacího systému [on-line]. Dostupné 5.3.2011 z http://www.soze.cz/wp/wp-content/storage/clanek-integrace_imigrantu_do_vzdelavaciho_systemu.pdf

- Sunjic, M.,H. (2008): Chechen refugees in Pankisi Gorge resume normal life after Georgia scare [on-line]. Dostupné 7.2.2011 z <http://www.unhcr.org/48e389e12.html>
- Sunjic, M., H; Murray-Jones, S. (2009): Assistance in Pankisi Gorge to focus on development as UNHCR exits [on-line]. Dostupné 8.2.2011 z <http://www.unhcr.org/4b323a799.html>
- Tollarová, B. (2006). Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace? *Biograf* (39): 107 odst. Dostupné 25.2.2011 z <http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=v3902>
- UNHCR (1951): Úmluva o právním postavení uprchlíků [on-line]. Dostupné 28.2.2010 z <http://www.unhcr.cz/dokumenty/umluva-postaveni-uprchliku.pdf>
- UNHCR (1999): Georgia: Chechen airbridge evacuation complete [on-line]. Dostupné 7.2.2011 z <http://www.unhcr.org/3ae6b82068.html>
- UNHCR (2002): UNHCR resumes aid distribution to Chechens in Georgia [on-line]. Dostupné 7.2.2011 z <http://www.unhcr.org/3d5d15594.html>
- UNHCR (2004). *Resettlement handbook*. Geneva : UNHCR. Dostupné 3.3 2011 z <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=46f7c0ee2&query=resettlement%20handbook>
- UNHCR, (2005). 2005 UNHCR Statistical yearbook : Georgia. Dostupné 12.11.2010 z <http://www.unhcr.org/4641be4f0.html>
- UNHCR (2009): Přesídlení do třetí země [on-line]. Dostupné 3.3.2011 z <http://www.unhcr.cz/ochrana/?cid=154>
- UNHCR (2009a). *Ochrana uprchlíků a role UNHCR*. Praha : UNHCR. Dostupné 3.2.2011 z <http://www.unhcr.cz/dokumenty/ochrana-uprchliku.pdf>
- UNHCR (2011): 2011 UNHCR Country operations profile Georgia [on-line]. Dostupné 2.2.2011 z <http://www.unhcr.org/pages/49e48d2e6.html>
- UNAG (2006a): Survey Results on Integration Issues [on-line]. Dostupné 7.2.2011 z <http://www.una.ge/eng/artdetail.php?group=articles&id=87>
- UNAG, (2006b): Project on Refugee Integration [on-line]. Dostupné 7.2.2011 z <http://www.una.ge/eng/artdetail.php?group=articles&id=84>

Veide, L. (2010a): Renovated registry office to ease registration of Chechen refugees [on-line]. Dostupné 12.10.2010 z <http://www.unhcr.org/4c8f87676.html>

Veide, L. (2010b): UNHCR computer centres offer education, jobs and future in Georgia [on-line]. Dostupné 2.3.2011 z <http://www.unhcr.org/4ca5f3806.html>

Seznam příloh

Příloha č.1: Mapa Gruzie.....	53
Příloha č.2: Mapa údolí Pankisi.....	54
Příloha č.3: Mapa Čečenska.....	55
Příloha č.4: Měsíční dávka humanitární pomoci čečenským uprchlíkům – 2006 (potravin a hygienické potřeby).....	55
Příloha č.5: Fotografická dokumentace – Pankisi.....	57

Přílohy

Příloha č.1: Mapa Gruzie a lokace Pankisi (Pankisi Gorge)

(Dostupné z <http://www.moreupdates.com/tag/where-is-chechnya-map.html>)

Příloha č.2: Mapa údolí Pankisi

(Dostupné z <http://www.pankisi.org/cgi-bin/blosxom.cgi/polish/mapy>)

Příloha č.3: Mapa Čečenska

(Dostupné z <http://daisyeruth.com.br/map-of-chechnya-russia>)

**Пříloha č. 4: Měsíční dávka humanitární pomoci čečenským uprchlíkům – 2006
(potravin y a hygienické potřeby)**

Monthly Food ration given to Chechen refugees

#	Commodity/person	Unit	Quantity	Distribution	Remarks	
1	Wheat flour	kg	13.5	1 in 2 months	27 kg per distribution	W F P
2	Sugar	kg	0.6	1 in 2 months	1.2 kg per distribution	
3	Beans	kg	2.7	1 in 2 months	5.4 kg per distribution	
4	Oil	lit.	0.75	1 in 2 months	1.5 lit. per distribution	
5	Condensed milk	can	0.5	1 in 2 months	1 can per distribution	U N H C R
6	Canned fish	can	0.5	1 in 2 months	1 can per distribution	
7	Dry Soup	cube	6.5	1 in 2 months	13 cubes per distribution	
8	Black Tea	gr.	200	1 in 2 months	400 gr. per distribution	
9	Iodized salt	gr.	500	1 in 2 months	1 kg per distribution/family	

Monthly Ration of Basic Sanitary Items given to Chechen refugees

#	Commodity/person	Unit	Quantity	Distribution	Remarks
1	Toilet soap	bar	1.5	1 in 2 months	3 bars per distribution
2	Washing Powder	pack	0.5	1 in 2 months	1 pack per distribution
3	Tooth paste	tube	0.5	1 in 2 months	1 tube per distribution
4	Tooth brush	piece	1	1 in 4 month	1 brush per distribution
5	Sanitary Napkins	pack	1.5	1 in 2 months	3 packs per distribution (Females of age 12-60)

(Dostupné z

<http://www.humanrights.ge/files/Chechen%20Torture%20in%20Georgia%20-%20JZ%2011-04-06.pdf>)

Příloha č.5: Fotografická dokumentace - Pankisi

Pankiské údolí – pohled od vesnice Duisi (D. Cagara, 2010)

Nová mešita v Duisi (D. Cagara, 2010) Příprava oběda, Jokolo (D. Cagara, 2010)

Kistská žena vstupuje do vesnice Džokolo (Z. Orságová, 2010)

Na terase komunitného centra v Duisi (Z. Orságová, 2011)

V nabídce kurzů KC v Duisi je i ruský jazyk a logické dovednosti

Šicí a plstící dílna v KC v Duisi (Z. Orságová, 2011)

„Kafé“ v Jokolo otevřené díky grantu na podporu drobného podnikání (D.Cagara, 2010)

Osmnáctiletý pastýř Muhmad v horách nad Pankisi (D. Cagara, 2010)

Kistská žena trávící léto v salaši v horách, deskami ve střeše prosvítá modrá plachta z darované pomoci UNHCR, tyto plachty jsou „ozdobou“ mnoha domů a zahrad v Pankisi (Z. Orságová, 2010)